

Citacions i referències de fonts bibliogràfiques i no bibliogràfiques: una proposta per a la revista *Item*

PER ASSUMPCIO ESTIVILL* I CRISTOBAL URBANO**

Resum:

Proposta per elaborar referències i citacions de tots tipus de fonts bibliogràfiques i no bibliogràfiques, publicades i inèdites i les seves parts. Com a introducció, els autors justifiquen les raons de la proposta i expliquen els models en què es basa. Una vegada aprovades, aquestes directrius aniran adreçades principalment als autors i correctors de la revista *Item*; tanmateix, també s'espera que siguin emprades per redactar referències i citacions en treballs de biblioteconomia i documentació.

Introducció

El perquè de la proposta

De forma aparentment paradoxal, quan els bibliotecaris catalans disposen d'una normativa de descripció bibliogràfica internacional traduïda al català¹, garantia d'unes descripcions catalogràfiques uniformes, l'apartat "Instruccions per als autors" de la revista *Item* remet l'esforçat i benèvol autor a un manual en anglès, *The MLA style manual*² (MLA). Tanmateix, els resultats demostren que aquest model, molt utilitzat en

* Escola Universitària Jordi Rubió i Balaguer de Biblioteconomia i Documentació.

** Escola Universitària Jordi Rubió i Balaguer de Biblioteconomia i Documentació.

1. La traducció de la pràctica totalitat de les ISBD, s'ha de completar ben aviat amb la publicació de la traducció de les *Anglo-American cataloguing rules*, 2nd ed., 1988 rev. (Ottawa: Canadian Library Association, 1988).

diversos àmbits de la recerca i molt complet en les seves prescripcions, ha estat un ajut bastant feble per als bibliotecaris catalans. L'anàlisi de les referències bibliogràfiques incloses en les col·laboracions a *Item* palesa una sèrie d'inconsistències que són conseqüència del desconeixement real del model proposat. La manca de disponibilitat del *MLA* a les biblioteques catalanes, el fet que no hi hagi una traducció catalana o castellana del manual, i certs criteris que divergeixen de la nostra tradició descriptiva, poden ser la causa d'aquesta aplicació deficient de les prescripcions del *MLA* i de les inconsistències que hom troba en les citacions i referències bibliogràfiques d'*Item*. Així mateix, el *MLA* no contempla gaire exhaustivament la descripció de documents en suports no tradicionals i, en canvi, a la revista *Item* cada vegada hi ha més referències a aquests tipus de materials, tant a la "Llista de novetats" com en els articles³.

La necessitat de posar a l'abast dels bibliotecaris i documentalistes catalans un model per elaborar referències i citacions bibliogràfiques havia estat manifestada en diverses ocasions tant en el si del Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya com, abans, en el si de l'Associació de Bibliotecaris de Catalunya. Finalment, i a petició del Consell de Redacció d'*Item*, es fa una proposta que té com a objectiu normalitzar les referències i citacions de fonts d'informació. Va adreçada principalment als autors i correctors de la revista, però s'espera que també sigui usada per autors de treballs d'investigació i de les bibliografies que sovint es confeccionen en biblioteques i altres centres d'informació.

La idea inicial era incloure, juntament amb l'esborrany de proposta que ara es presenta, la traducció catalana de la norma *ISO 690*⁴, ja que, pel seu caràcter internacional, aquesta norma ha de ser el marc general dels diversos estils de referències i citacions bibliogràfiques. Ara bé, arran de la publicació recent de la traducció castellana de la norma⁵, s'ha considerat que no era prioritari donar-ne la versió catalana, ja que la gestió dels permisos hauria allargat el procés de publicació. Però ja des d'aquí es vol fer constar que *ISO 690* ha estat la font d'inspiració més immediata de la proposta de directrius per elaborar referències i citacions de fonts

2. Walter S. Achtert, Joseph Gibaldi, *The MLA style manual* (New York: Modern Language Association of America, 1985).

3. Les divergències més evidents entre les prescripcions del *MLA* i la seva aplicació a la revista *Item* són les següents: ús de majúscules i minúscules en els títols citats, ordre de certs elements de la descripció, puntuació, descripció física, tractament dels documents en més d'un volum i designació general de tipus de document en el cas de material no-llibre, que no és contemplada al *MLA*.

4. ISO, *Norme internationale, ISO 690 : documentation—références bibliographiques—contenu, forme et structure*, 2e éd. ([Genève]: ISO, 1987).

5. AENOR, "Norma española UNE 50-103-90: referencias bibliográficas: contenido, forma y estructura", en: AENOR, *Documentación*. Tomo 2, *Normas fundamentales* (Madrid: AENOR, 1994), p. 134-152.

d'informació per a la revista *Item*.

Com a introducció a la proposta i a tall de justificació, es fan una sèrie de consideracions sobre les possibles alternatives a l'hora d'elaborar un model d'acord amb l'objectiu i l'abast esmentats més amunt. A continuació es dona l'esborrany de proposta, i com a tal s'ha d'entendre; els seus autors i el Comitè de Redacció d'*Item* esperen que, a partir dels comentaris dels lectors de la revista, es pugui elaborar una proposta definitiva⁶.

Funció de les referències bibliogràfiques i possibles models

La funció principal d'una referència bibliogràfica és la d'identificar un document o les seves parts. En un article en què presenta la norma ISO i fa puntualitzacions al seu voltant i al voltant dels manuals d'estil que inclouen prescripcions per elaborar referències bibliogràfiques, Leonor Vela tipifica les cinc situacions en què cal establir la identificació de documents: l'elaboració de bibliografies; la citació que precedeix un resum o una ressenya; les notes a peu de pàgina o al final d'un text; les mencions bibliogràfiques que es reparteixen entre el text i les notes, i les citacions que s'integren completament en el text⁷. Queden excloses les descripcions bibliogràfiques elaborades per a catàlegs de biblioteca que tenen funcions addicionals a les previstes per a les referències bibliogràfiques.

Per elaborar referències bibliogràfiques en aquestes cinc situacions es compta amb la mateixa norma *ISO 690* i amb una llarga llista de models, molts dels quals formen part de manuals d'estil que tracten diverses qüestions relatives a la presentació de treballs d'investigació, tesis, etc. Cal preguntar-se, doncs, per què l'esborrany de proposta per a *Item* no adopta algun dels esquemes existents en lloc d'elaborar-ne un de nou.

La norma *ISO 690*, precisament per la seva categoria de norma internacional, hauria d'haver estat la primera opció a l'hora de recomanar un model als autors d'*Item*. Tanmateix, no es va creure que fos oportú adoptar-la al peu de la lletra per dues raons principals. En primer lloc, si bé en el primer apartat on es fixen els objectius i l'abast de la norma es preveu la seva aplicació a tots els documents publicats, impresos o no, els esquemes de les

6. Els comentaris a la proposta poden enviar-se als mateixos autors o al Comitè de Redacció de la revista *Item*.

7. Leonor Vela, "Las referencias bibliográficas: algunas reflexiones sobre la norma internacional ISO 690", en: *Varia bibliographica: homenaje a José Simón Díaz* (Kassel: Reichenberger, 1988), p. 649-653.

referències bibliogràfiques i els punts que els complementen limiten les seves prescripcions a documents impresos dels tipus següents: monografies (enteses com a sinònim de llibres), publicacions en sèrie, parts de monografies i contribucions incloses en monografies, articles de publicacions en sèrie, i patents. Els exemples que il·lustren els diferents apartats de la norma sempre ho són de documents impresos, i en cap cas no es contemplen materials no-llibres, fitxers informàtics, etc. En aquest punt, doncs, la norma —que tampoc no contempla les referències a documents inèdits i a fonts orals— és insuficient per assegurar les necessitats de les referències bibliogràfiques d'*Item*.

En segon lloc, la norma estableix els elements obligatoris i opcionals que han de formar part de la referència de cada tipus de document, prescriu l'ordre d'aquests elements, estableix les fonts d'on s'han d'obtenir i dóna una sèrie de normes generals per transcriure'ls, però deixa plena llibertat a l'usuari de la norma pel que fa a les característiques tipogràfiques i la puntuació dels elements de la referència. El sistema de puntuació i la tipografia emprades en els exemples són orientatius i serveixen per remarcar la coherència que ha de regir en cada treball. Per garantir-ne l'ús internacional, les normes ISO no acostumen a ser gens rígides⁸, i per això és necessari complementar-les amb una sèrie d'especificacions a l'hora de fer-ne una aplicació concreta i assegurar-ne l'ús coherent que —en aquest cas concret— la mateixa *ISO 690* recomana.

Una segona opció hauria estat la mateixa que *Item* ha seguit fins ara: adoptar, després d'analitzar les moltes alternatives possibles, un dels manuals d'estil ja existents —*MLA* o algun altre⁹. Tanmateix, aquesta opció no s'ha mostrat massa eficaç després de l'experiència d'aquests anys. L'elecció d'un manual diferent del *MLA* hauria donat segurament els mateixos resultats, ja que o bé no estan disponibles en català o castellà, o no es troben a les biblioteques catalanes, o presenten força divergències amb la pràctica de puntuació, ús de majúscules, etc., que s'ha anat consolidant a la revista *Item*, o no contemplen satisfactòriament —com encara no ho fan la majoria de manuals— les referències a materials no-llibres, fitxers informàtics, etc.

A l'article citat més amunt, Leonor Vela explica que les fonts de procedència dels diversos estils de referències i citacions bibliogràfiques són les següents: professors universitaris i investigadors, universitats, centres

8. Els bibliotecaris tenen altres exemples de la flexibilitat de les normes ISO; només cal recordar la gran quantitat de formats MARC i no MARC que ha generat l'aplicació de la norma 2709 que estableix l'estructura dels formats bibliogràfics llegibles per ordinador.

9. Vegeu la bibliografia sobre el tema que s'inclou al final d'aquesta presentació (p. 11-13). Hi figuren, amb la finalitat d'orientar aquells que cerquin un estil concret de citació, els manuals d'estil consultats i alguns altres que se citen de segona mà.

d'investigació i editorials especialitzades, i associacions professionals de caràcter oficial o amb competències internacionals¹⁰. Dins de la tercera categoria, sobretot, es veu que sovint hi ha una relació entre col·lectius professionals i estils de referències i citacions bibliogràfiques. Des d'aquesta perspectiva hi hauria la possibilitat de considerar, com a tercera opció, l'adopció de la descripció bibliogràfica normalitzada internacional –format ISBD– com a model potencial per elaborar referències bibliogràfiques entre els bibliotecaris.

Les ISBD i el col·lectiu bibliotecari

Si s'acceptés el mateix format ISBD –que s'ha consolidat entre els bibliotecaris per enregistrar la informació bibliogràfica en el catàleg tradicional de fitxes com a format per preparar referències bibliogràfiques, el problema s'hauria resolt. A la revista *Item* les llistes de referències podrien seguir aquesta normativa de descripció, i només caldria complementar-la amb un sistema de citació adient que remetés a la llista de fonts consultades. Tanmateix, les *ISBD* són massa complexes en el seu redactat i massa extenses –sobretot si se les compara amb la simplicitat i síntesi d'alguns manuals d'estil– per elaborar descripcions bibliogràfiques en treballs i publicacions; així ho prova el fet que no hagin estat emprades en aquest context, ni tan sols en publicacions especialitzades en biblioteconomia i documentació¹¹.

Ultra la seva complexitat, possiblement les *ISBD* tampoc no han estat emprades com a model per a referències bibliogràfiques incloses en treballs, publicacions, etc., per altres raons. En primer lloc, no contempen un primer element que pugui fer la doble funció d'encapçalament i de menció de responsabilitat principal, ja que són normes només de descripció que exclouen qualsevol referència a punts d'accés i a altres mecanismes d'ordenació de la descripció¹². En segon lloc, van aparèixer amb posterioritat

10. Vela, p. 650-652.

11. El mateix programa Pro-cite, per exemple, que disposa de trenta formats diferents de referències bibliogràfiques, no inclou el format ISBD: Pro-cite [Fitxer informàtic], V.2.02, (Ann Arbor, Mich.: Personal Bibliographic Software, 1993). Les notes a peu de pàgina que figuren en les edicions de les *ISBD* i de les *AACR2* representen una notable excepció a aquesta tendència. Entre els bibliotecaris nordamericans són força usats el Chicago style manual i el MLA –o versions simplificades d'aquests manuals d'estil– com a format per a les referències bibliogràfiques. Entre els bibliotecaris catalans tenen certa difusió els esquemes d'Umberto Eco i els inclosos en alguns manuals sobre les tècniques del treball científic que són disponibles en castellà (vegeu la bibliografia inclosa al final d'aquesta introducció). També ha tingut força implantació l'ús del MLA, tot i que no s'ha aplicat amb rigor.

a molts manuals d'estil adreçats a l'elaboració de referències bibliogràfiques; a més, malgrat que han tingut una ràpida acceptació internacional, el seu ús s'ha limitat sobretot als catàlegs tradicionals de fitxes i impresos, i a les bibliografies nacionals, i no s'ha estès gaire, en canvi, com a format de visualització en catàlegs públics en línia. Finalment, el complex sistema de puntuació que prescriuen les normes *ISBD* per identificar i aïllar les zones i els elements de la descripció, més pensat segurament per a descripcions mecanografiades i amb un sol tipus de lletra que no pas per a descripcions impreses, no les fan tan aptes per a llistes publicades de referències bibliogràfiques en les quals la distinció tipogràfica és més adient que la puntuació per ressaltar determinats elements de la referència¹³. No obstant això i malgrat la manca de prescripcions en aquest sentit, res no impediria que en la descripció *ISBD* es poguessin usar distincions tipogràfiques per diferenciar certs elements –per exemple, no aniria en contra de la norma destacar un títol propi en cursiva–; però, d'acord amb la norma, això no estalviaria la puntuació prescrita que és excessivament complicada i poc econòmica quan es tracta de treballs que han de passar per la impremta.

També cal tenir en compte que la funció d'un catàleg o d'una bibliografia nacional –que és el context en què s'ha usat la normativa *ISBD*– és ben diferent de la d'una llista de referències bibliogràfiques annexada a un treball o a una publicació. En un catàleg i, per extensió, en el control bibliogràfic oficial d'un país, és tant important la identificació del document com la seva descripció; cal que l'objecte sigui descrit acuradament i amb fidelitat. Per això, les notícies s'han d'establir amb el document en mà. En canvi, quan s'elabora un treball i se'n volen documentar les fonts, pot passar que a l'hora de citar, per exemple, el capítol d'un document només es tingui fotocòpia del capítol en qüestió; tampoc és insòlit voler citar un document del qual només es té una notícia indirecta. En aquests casos s'haurà de ser menys exigent que el que prescriuen les *ISBD* a l'hora d'extreure dades del document per fer-ne la referència bibliogràfica –al cap i a la fi, l'objectiu final de la referència és la identificació del document més que no pas la seva descripció "fotogràfica"–; caldrà, això sí, ser coherent i consultar el major nombre de fonts possibles per validar la referència i citar, com a últim recurs, la font de la notícia.

12. El primer nivell de detall de la descripció proposat per les AACR2 sí que contempla, en canvi, un encapçalament que tingui aquesta doble funció: *Anglo-American cataloguing rules*, 2nd ed., 1988 rev., p. 15, 1.0D1.

13. Per a un estudi sobre els recursos tipogràfics en treballs bibliogràfics, vegeu: H. Spencer, L. Reynolds, B. Coe, "Spatial and typographic coding in printed bibliographical materials", *Journal of documentation*, vol. 31, no. 2 (June 1975), p. 59-70.

Per totes les raons anteriors, el model ISBD, malgrat que és molt familiar per a la majoria de bibliotecaris catalans, no s'ajusta gaire a les necessitats d'*Item*. En aquesta revista les referències bibliogràfiques s'empren per documentar les fonts utilitzades en l'elaboració dels articles o per ampliar-ne la informació. També s'empren en les seccions "Ressenyes bibliogràfiques" i "Llista de novetats"; en aquesta darrera secció, per motius obvis, moltes de les notícies són redactades de segona mà.

Models en què es basa la proposta

L'estudi comparatiu dels molts estils de referències bibliogràfiques existents –inclosa la mateixa norma *ISO 690*– donaria moltes coincidències pel que fa a l'enregistrament dels elements de dades que formen part de la referència. Precisament aquestes múltiples coincidències han fet possible que els programes de gestió de referències bibliogràfiques hagin estat dissenyats perquè un autor pugui generar fàcilment, i a partir d'un únic conjunt de dades, llistes de referències bibliogràfiques destinades a publicacions que tenen requeriments ben diferents d'estil¹⁴. Les discrepàncies entre els diversos manuals raurien, sobretot, en l'ordre d'aquests elements, en el sistema de puntuació que els identifica, i en les seves característiques tipogràfiques.

Tenint en compte totes les consideracions anteriors, s'ha cregut que el marc més vàlid per fer una proposta per a l'establiment de referències i

14. Un exemple és el programa *Pro-cite*, ja esmentat, de gestió de referències bibliogràfiques que, una vegada introduïts els elements de dades que conformen una referència bibliogràfica, permet que l'usuari generi automàticament l'estil de presentació (ordre dels elements, puntuació i tipografia) segons una àmplia gamma de formats (*MLA*, *Chicago style manual*, *APA*, *Turabian*, etc.). (Per a un comentari i una avaluació de programes de gestió de bibliografies, vegeu: Sue Stigleman, "Bibliography formatting software: a buying guide", *Database*, vol. 15, no. 1 (Feb. 1992), p. 15-27 i l'actualització a: "Bibliography formatting software: an update buying guide for 1994", *Database*, vol. 17, no. 6 (Nov. 1994), p. 53-65. En un context més ampli, s'inclou també una anàlisi d'aquest tipus de programes a: Lluís Codina, Ernest Abadal, "Gestió documental amb microordinadors: característiques, estructura i tecnologia dels sistemes de gestió documental", *Item*, núm. 11 (jul.-des. 1992), p. 72-100).

La implantació de catàlegs automatitzats ha provocat una situació similar en l'entorn bibliotecari, ja que, a partir del mateix format normalitzat, un registre bibliogràfic pot visualitzar-se de maneres diferents –sovint amb etiquetes que identifiquen els elements del registre– quan es consulta en catàlegs diferents o, fins i tot, en el mateix catàleg. En la presentació de dades bibliogràfiques en el catàleg automatitzat s'ha perdut la normalització a què s'havia arribat amb l'adopció del format ISBD en els catàlegs impresos. Alguns estudis recents posen en evidència la manca d'adequació del format ISBD per a visualitzacions en pantalla i reclamen més normalització i uniformitat en aquestes visualitzacions. Vegeu, per exemple, Gregory J. Wool; et al., "Cataloging standards and machine translation: a study of reformatted ISBD records in an online catalog", *Information technology and libraries*, vol. 12, no. 4 (Dec. 1993), p. 383-4031.

citacions destinada als autors i correctors d'*Item* és la mateixa norma ISO 690. En termes generals, la proposta segueix la forma i les prescripcions bàsiques d'aquesta norma, ja que la fórmula s'ha demostrat sintètica i clara. Ara bé, també es fan una sèrie d'adaptacions i ampliacions que es resumeixen en els punts següents:

- a) Es concreten alguns dels usos dels elements opcionals, s'adopta un sistema de puntuació i de característiques tipogràfiques per identificar els elements de la referència, i s'amplien algunes regles per establir certs elements de la referència. La proposta fonamenta aquestes concrecions en les normes *ISBD*, *AACR2R*, i en la mateixa tradició dels números anteriors d'*Item*, inspirada en el *MLA*.
- b) La norma s'amplia a fonts orals i a documents no publicats, materials no llibres, fitxers informàtics, etc. En aquest punt, l'adaptació també segueix algunes de les prescripcions de les *ISBD*, les *AACR2R* i del *Chicago style manual*¹⁵.

Bibliografia

La llista següent de referències bibliogràfiques complementa les obres citades en aquesta introducció. També presenta una selecció de manuals d'estil que tracten del tema de les referències i citacions bibliogràfiques. S'ha posat una atenció especial als manuals emprats en ciència i tecnologia que utilitzen sistemes ben diferents del presentat a la proposta. Alguns dels manuals estrangers se citen de segona mà.

Berger, Sidney. *The design of bibliographies: observations, references and examples*. London: Mansell, 1991. ix, 198 p.

Krummel, Donald W. *Bibliografías: sus objetivos y métodos*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez: Pirámide, 1993. 220 p.

Robinson, A.M. Lewin. *Introducción a la bibliografía: guía práctica para trabajos de descripción y compilación*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez: Pirámide, 1992. 162 p.

15. També va ser força útil la perspectiva del manual següent, redactat per la biblioteca nacional del Canadà amb objectius similars a les necessitats d'*Item*: Danielle Thibault, *Guide de rédaction bibliographique* (Ottawa: Bibliothèque nationale du Canada, 1989).

Pautes i manuals

- Achtert, Walter S.; Gibaldi, Joseph. *The MLA style manual*. New York: Modern Language Association of America, 1985. viii, 271 p.
- American Chemical Society. *Handbook for authors of papers in American Chemical Society publications*. Washington: American Chemical Society, 1978. vi, 122 p.
- American Institute of Physics. Publications Board. *Style manual for guidance in the preparation of papers*. 3rd ed. New York: American Institute of Physics, 1978. vii, 56 p.
- American Mathematical Society. *Manual for authors of mathematical papers*. 8th ed. Providence: American Mathematical Society, 1990. 21 p.
- American Medical Association. *Manual of style*. 8th ed. Baltimore: Williams & Wilkins, c1989. xviii, 377 p.
- American National Standards Institute. *American National Standard for bibliographic references*. New York: American National Standards Institute, c1977. 92 p.
- American Psychological Association. *Publication manual of the American Psychological Association*. 4th ed. Washington: American Psychological Association, c1994. xxxii, 368 p.
- Day, Robert A. *How to write and publish a scientific paper*. 4th ed. Phoenix: Oryx Press, 1994. xiv, 223 p.
- Eco, Umberto. *Cómo se hace una tesis: técnicas y procedimientos de estudio, investigación y escritura*. 11ª ed. Barcelona: Gedisa, 1992. 267 p.
- Fleischer, Eugene B. *A style manual for citing microform and nonprint media*. 3rd print. Chicago: American Library Association, 1980. x, 66 p.
- Fuentes i Pujol, M. Eulàlia. *Documentación científica e información: metodología del trabajo intelectual y científico*. Barcelona: PPU, 1992. xii, 135 p.
- Gibaldi, Joseph; Achtert, Walter S. *MLA handbook for writers of research papers*. 3rd ed. New York: Modern Language Association of America, 1988. vii, 248 p.
- Guía para la redacción de artículos científicos destinados a la publicación*. 2ª ed. rev. y actualizada por Anders Martinsson. París: Unesco, 1983. [4], 13 p.
- Harvard Law Review Association. *A uniform system of citation*. Cambridge: Harvard Law Review Association, 1986. xii, 255 p.
- Howell, John Bruce. *Style manuals of the English-speaking world: a guide*.

- Phoenix: Oryx, 1983. xiii, 138 p.
- International Steering Committee of Medical Editors. "Uniform requirements for manuscripts submitted to biomedical journals". *Annals of internal medicine*. No. 90 (Jan. 1979), p. 95-99.
- Katz, Michael J. *Elements of the scientific paper: a step-by-step guide for students and professionals*. New Haven: Yale University Press, c1985. xii, 130 p.
- Lesina, R. *Il manuale di stile: guida alla redazione di documenti, relazioni, articoli, manuali, tesi di laurea*. Bologna: Zanichelli, 1986. 269 p.
- Li, Xia; Crane, Nancy B. *Electronic style: a guide to citing electronic information*. Westport: Meckler, c1993. xi, 65 p.
- Luey, Beth. *Handbook for academic authors*. Rev. ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. xiv, 273 p.
- McCrum, Blanche Prichard; Jones, Helen Dudenbostel. *Bibliographical procedures & style: a manual for bibliographers in the Library of Congress*. Repr. Washington, DC: Library of Congress, Reference Department, 1966. vii, 133 p.
- Patrias, Karen. *National Library of Medicine recommended formats for bibliographic citation*. Bethesda: National Library of Medicine, Reference Section, 1991. 190 p.
- Romano, David. *Elementos y técnica del trabajo científico*. 8ª ed. Barcelona: Teide, 1987. 158 p.
- Sierra Bravo, Restituto. *Tesis doctorales y trabajos de investigación científica*. 3ª ed. rev. y ampl. Madrid: Paraninfo, 1994. 497 p.
- Thibault, Danielle. *Guide de rédaction bibliographique*. Ottawa: Bibliothèque nationale du Canada, 1989. 208 p.
- Turabian, Kate L. *A manual for writers of term papers, theses, and dissertations*. 5th ed., edited by Bonnie Britwistle. Chicago: University of Chicago Press, 1987. ix, 300 p.
- Universitat Autònoma de Barcelona. Gabinet de Llengua Catalana. *Les referències i les citacions bibliogràfiques, les notes i els índexs*. Bellaterra: UAB, 1994. 104 p.
- Universitat de Barcelona. Servei de Llengua Catalana. *Proposta de representació de referències i citacions bibliogràfiques*. Barcelona: Universitat de Barcelona, Servei de Llengua Catalana, 1992. 36 p.

University of Chicago Press. *The Chicago manual of style*. 14th ed. Chicago:
University of Chicago Press, 1993. ix, 921 p.

Proposta de directrius per establir l'estil de les referències i citacions de fonts bibliogràfiques i no bibliogràfiques de la revista *Item*

1 Objectiu i abast

Aquesta proposta de directrius precisa els elements que s'han d'anotar en les referències bibliogràfiques a tot tipus de fonts –bibliogràfiques i no bibliogràfiques– i a les seves parts. Indica l'ordre d'aquests elements, la puntuació que els ha de precedir, així com les regles per transcriure i presentar la informació obtinguda del document.

Les directrius van adreçades als autors de la revista *Item* i als seus correctors d'estil. Una vegada acceptades, aquestes directrius regiran l'estil de les referències i citacions bibliogràfiques dels articles publicats a la revista, les referències de la "Llista de novetats" i les que encapçalen les ressenyes que s'hi publiquen. Així doncs, les directrius formaran part de les "Instruccions per als autors". Subsidiàriament també podran ser utilitzades per elaborar referències i citacions bibliogràfiques en treballs de biblioteconomia i documentació.

L'esquema general de les directrius segueix el de la norma *ISO 690: 1987*. Per establir la puntuació que precedeix els elements de la referència i la distinció tipogràfica de certs elements –qüestions que la norma *ISO 690* no concreta– s'ha tingut en compte la tradició de la mateixa revista *Item* que fins ara ha emprat un model pròxim al *MLA*.¹ Els textos *ISBD* i les *Anglo-American cataloguing rules* han estat una altra font d'inspiració per especificar alguns elements i subelements de la referència, recomanar abreviacions, ampliar les definicions incloses a la norma *ISO*, etc.

Les directrius contemplen les fonts orals i tots els tipus de documents

1. Els textos que s'han usat per elaborar aquesta proposta i els que es recomana consultar al llarg del text per normalitzar certs elements de la referència, són citats a l'apèndix A, Bibliografia.

publicats i inèdits, monogràfics i publicats en sèrie, i les seves parts components. Defineixen sis esquemes bàsics per a la referència bibliogràfica que abasten la tipologia dels documents en relació a llur nivell bibliogràfic –documents monogràfics, documents publicats en sèrie, parts components de documents monogràfics (dos esquemes) i parts components de documents publicats en sèrie, i les fonts orals (vegeu 3). Així mateix, estableixen les fonts d'informació per obtenir els elements de la referència (vegeu 4), precisen les regles generals per a la transcripció de la informació (vegeu 5), especifiquen els elements i subelements de la referència per a tots els tipus de material (vegeu 6), i concreten la presentació de llistes de referències i la de citacions (vegeu 7 i 8). Les directrius es completen amb dos apèndixs: Bibliografia (apèndix A) i Abreviacions (apèndix B).

2 Definicions

En el marc d'aquestes directrius es poden aplicar les definicions següents:

Autor: Persona o entitat responsable del contingut intel·lectual o artístic d'un document.

Capítol: Divisió numerada o titulada d'un document escrit que en general és suficient per ella mateixa però que està en relació amb les divisions que la segueixen o que la precedeixen. Un capítol no té una independència bibliogràfica ni física del document que el conté.

Citació: Conjunt d'elements que identifiquen una font d'informació i que es destina a formar part d'una nota on es documenta un text parafrasejat o citat textualment, unes dades o unes informacions orals obtingudes de la font.

Col·lecció: Grup de documents separats, relacionats els uns amb els altres pel fet que cada document porta, a més del seu títol propi, un títol col·lectiu que s'aplica al conjunt del grup. Els documents individuals poden anar numerats o no.

Contribució: Part d'un document que té una independència bibliogràfica respecte al document font que el conté.

Designació específica de material: Designació de la classe concreta de material a la qual pertany la publicació (per exemple, *microfitxa*, *cd-rom*, *pel·lícula en casset*, *fotografia*).

Designació general de material: Designació de la classe general de material a la qual pertany un document (per exemple, *enregistrament sonor*, *fitxer informàtic*).

Document d'accés remot: Document recuperable en format electrònic per mitjans telemàtics interactius.

Document font: Document que comprèn parts que poden ser identificades

separadament tot i que no siguin físicament independents.

Document inèdit: Document en qualsevol suport que no ha estat publicat.

Document monogràfic: Document en qualsevol suport que no està publicat en sèrie; això és, publicació que és completa en un volum o que es completarà en un nombre limitat de volums.

Document publicat en sèrie: Document en qualsevol suport, editat en números o volums successius, normalment encadenats numèricament o cronològicament, en una durada no limitada a priori. Les publicacions en sèrie inclouen revistes, diaris, anuaris, actes i informes d'institucions i de congressos, i col·leccions numerades de monografies.

Edició: Conjunt dels exemplars d'un document produïts a partir d'una mateixa composició o d'un original únic que fa de matriu. Una edició pot comprendre diverses impressions, emissions, tirades, etc., que poden contenir canvis menors.

Editor: Persona o entitat responsable de la producció i difusió d'un document.

Editor científic/literari. Persona que prepara la publicació d'un document del qual no és autor o autora. En el context d'aquesta proposta, un editor literari/científic és la persona que planifica una obra, la dirigeix, tria el personal responsable de crear-ne el contingut, i la revisa.

Element: Cada una de les parts en què s'estructuren els esquemes establerts de les referències i citacions. Cada element pot contenir un o més subelements.

Encapçalament de microfitxa: Inscripció, llegible a ull nu, situada a la part superior de la microfitxa, que n'identifica el contingut.

Font oral: Proveïdors d'informació que no ha estat enregistrada en cap mitjà.

Manuscrit: Escrits (inclosos mapes, partitures musicals, etc.) a mà o mecanografiats (inclosos els processats amb tractament de text), i inscripcions en tauletes d'argila, pedra, etc.

Part component: Part d'una publicació (capítol d'un llibre o contribució, article en una publicació en sèrie, pista d'un enregistrament sonor, etc.) que, a efectes d'identificació bibliogràfica o d'accés, depèn de la identificació de la publicació que la conté.

Publicació: Document que normalment s'edita en exemplars múltiples i que es destina a la difusió.

Referència: Conjunt d'elements que identifiquen un document o una font (normalment bibliogràfica) i que es destina a formar part d'una llista de fonts citades o consultades en un treball o publicació, o d'un repertori bibliogràfic.

Subelement: Paraula, frase o grup de caràcters que representa una unitat diferenciada d'informació bibliogràfica i que forma part d'un element de la referència o de la citació. Un títol propi, un subtítol, un lloc de publicació, un editor, etc., són exemples de subelements.

Subtítol: Paraula o frase que apareix a la portada o en el seu equivalent i que completa el títol d'un document.

Títol: Menció que normalment apareix en el document, per la qual és convenient de citar-lo, usada per identificar-lo i sovint (tot i que no necessàriament) per distingir-lo d'un altre document.

Títol col·lectiu: Títol propi que s'aplica a la totalitat d'un document que conté diverses obres.

3 Esquemes generals de les referències

Els esquemes generals següents tenen l'objectiu d'identificar els elements que constitueixen les referències a fonts d'informació i d'establir una seqüència normalitzada per a la presentació d'aquests elements. Els esquemes de les referències a documents monogràfics, documents publicats en sèrie, parts components de monografies i parts components de publicacions en sèrie es presenten separatament perquè els documents a què s'aplica cada esquema tenen característiques particulars que són pròpies de la forma en què es publiquen; tanmateix, tots segueixen un mateix esquema general i presenten una unitat tipogràfica i de puntuació.

Els esquemes contemplen els elements principals de les referències a documents publicats i no publicats de tot tipus –llibres, enregistraments sonors, enregistraments de vídeo, fitxers informàtics, microformes, etc.–, i a fonts orals. Vegeu principalment els apartats 6.2.2, on s'anoten les designacions generals de material aplicables en les referències a materials altres que llibres i publicacions en sèrie, i l'apartat 6.7, sobre la descripció física, on es llisten els termes que designen les unitats físiques dels diversos tipus de materials.

En els sis esquemes, els elements que van precedits d'asterisc són opcionals; això és, es poden incloure o no a la referència segons el nivell de precisió exigida per la llista de referències o per les característiques del document a identificar. Al llarg d'un mateix treball s'haurà de mantenir la coherència a l'hora d'incloure o no aquests elements opcionals en les llistes de referències i en les citacions. Tots els altres elements dels esquemes són obligatoris i conformen la referència bàsica recomanada; cal anotar aquests elements sempre que el document a identificar ho permeti.

Atès el caràcter identificatiu i descriptiu de les referències incloses a les seccions "Llista de novetats" i "Resenyes bibliogràfiques" de la revista *Item*, en aquestes referències hi constaran tant els elements obligatoris com els opcionals. En les citacions i referències incloses en els articles de la revista, es poden donar només els elements obligatoris. Tanmateix, si els autors opten per incloure tots o alguns dels elements opcionals hauran de mantenir criteris uniformes al llarg de tot el treball. Vegeu l'apartat 6, Especificació dels

elements, per a recomanacions concretes sobre quan incloure determinats elements o subelements opcionals.

Els exemples que acompanyen els esquemes generals i els que es troben en els punts concrets de les directrius il·lustren l'ordre establert dels elements, la puntuació que els ha de precedir quan s'inclouen en una llista de referències i llurs característiques tipogràfiques. Per a la puntuació dels elements quan formen part d'una citació, vegeu l'apartat 8.

Els exemples d'aquest apartat 3 inclouen els elements obligatoris i els opcionals. En altres apartats de la proposta, els exemples només il·lustren certs elements i/o subelements, i per això de vegades són incomplets; els exemples que es donen en la forma completa inclouen, com a mínim, els elements obligatoris².

3.1 Documents monogràfics

Element	Exemple
Responsabilitat principal	Yates, Frances.
Títol	<i>Giordano Bruno y la tradición hermética.</i>
*Responsabilitat secundària	Trad. del anglés por Domènec Bergadà.
Edició	
Dades de publicació/realització	
(lloc, editor, any)	Barcelona: Ariel, 1983
*Descripció física	529 p., 16 p. de làm.
*Col·lecció	(Ariel filosofia; 3).
*Notes	
*Número normalitzat	ISBN 84-344-8703-9.

Yates, Frances. *Giordano Bruno y la tradición hermética*. Trad. del anglés por Domènec Bergadà. Barcelona: Ariel, 1983. 529 p., 16 p. de làm. (Ariel filosofia; 3). ISBN 84-344-8703-9.

Capmany, M. Aurèlia. *Intervencions en el Ple de la Diputació 1983-1991* [Enregistrament sonor]. Barcelona: Diputació de Barcelona, DL 1992. 1 casset. Editorial Alpina. *Vall d'Aran* [Material cartogràfic]. Edició 1990. Granollers: Editorial Alpina, 1990. 1 mapa: col. + 1 manual (32 p.). Escala: 1:40.000. ISBN 84-7011-008-X.

Fira de l'Avet (14a: 1994: Espinelves). *XIV Fira de l'Avet, Espinelves (Osona)*

2. En aquest esborrany de proposta els exemples estan certament descompensats. La versió definitiva inclourà més exemples que possiblement es reuniran i sistematitzaran en un apèndix.

- [Material gràfic]: *del 3 a l'11 de desembre de 1994*. Organitza: Patronat Municipal de la Fira de l'Avet. [Espinelves?: el Patronat?], DL 1994. 1 cartell.
- Granados, Enrique. *Danzas españolas* [Enregistrament sonor]. Alicia de Larrocha, piano. London: Decca, p1982. 1 disc compacte. MCPS 414 557-2
- Imatges i fets dels catalans* [Enregistrament de vídeo]. [Barcelona]: Fundació Serveis de Cultura Popular, 1983. 1 videocasset Betamax.
- Pro-Cite for IBM personal computers and compatibles* [Fitxer informàtic]. Ann Arbor, Mich.: Personal Bibliographic Software, 1992. 1 disquet + 1 manual. Versió de demostració.
- Stanton, Deidre E. *Using networked information resources* [Fitxer informàtic]: a *bibliography*. Murdoch: Murdoch University Library, 1992. Fitxer de text (156.464 bytes) consultat el 4 jul. 1994, accessible per FTP anonymous en: 'infolib.murdoch.edu.au', directori 'pub/bib', fitxer 'stanton.bib'.
- Tangram* [Objecte]. [França: s.n., 198-?]. 1 trencaclosques (7 peces).

Aquest esquema també s'aplica a parts de documents ja siguin bibliogràficament independents o no sempre que aquestes parts es corresponguin amb una o més unitats físiques (vegeu 6.2.4).

- Butor, Michael. *Sobre literatura. I, Estudios y conferencias 1948-1959*. Traducció de Juan Petit. Barcelona: Seix Barral, 1967.

Quan les parts de documents són físicament independents i tenen un títol propi que les identifica, també es pot optar per identificar directament la part i anotar el títol de l'obra sencera com a col·lecció (vegeu 6.8).

Així mateix, l'esquema s'aplica, amb algunes modificacions, a documents inèdits. Els canvis consisteixen en variants tipogràfiques (vegeu 5.6), en l'adaptació de l'element dades de publicació/realització (vegeu 6.6.1-6.6.3), i en l'addició de notes obligatòries (vegeu 6.9.1 a)-d)).

- Crehuet, Pompeu. "[Carta a Eugeni d'Ors]". Agost 1916. Arxiu de la Diputació de Barcelona, lligall 3.717, exp. 3, f. 18.
- Leveroni i Valls, Rosa. "Diari de pràctiques fetes a la Biblioteca Popular de Figueres". Març-abr., 1933. 1 vol. Biblioteca de Catalunya, Secció de Reserva Manuscrita, ms. 3.332.
- Moscoso, Purificación; Ortiz-Repiso, Virginia. "Diplomatura de biblioteconomía y documentación de la Universidad Carlos III de Madrid". 14 p. Treball presentat a la Sesión sobre Formación de Profesionales en España, seminari de la 59th IFLA General Conference, Barcelona, 22-28 d'agost 1993.
- Ricart, Rosa. "Selecció de llibres". 38 p. Treball de final de carrera, Escola de Bibliotecàries, Barcelona, 1938. Biblioteca de l'Escola Universitària Jordi Rubió i Balaguer de Biblioteconomia i Documentació, T. 81.

3.2 Documents publicats en sèrie

Element	Exemple
Títol	<i>Butlletí de l'Associació de Bibliotecaris de Catalunya.</i>
Responsabilitat principal	
Edició	
*Designació dels números (núm. i/o data)	Núm. 1 (gen./juny 1982)-núm. 9 (gen./juny) 1986.
Dades de publicació/realització (lloc, editor, any)	Barcelona: Associació de Bibliotecaris de Catalunya, 1982-1986.
*Descripció física	9 núm.
*Col·lecció	
Periodicitat	Semestral.
*Altres notes	
*Número normalitzat	ISSN 0212-0135.

Butlletí de l'Associació de Bibliotecaris de Catalunya. Núm. 1 (gen./juny 1982)-núm. 9 (gen./juny 1986). Barcelona: Associació de Bibliotecaris de Catalunya, 1982-1986. 9 núm. Semestral. ISSN 0212-0135.

Bibliografía española [Fitxer informàtic]: *desde 1976 en cd-rom.* Oct. 1992- . [Madrid]: Ministerio de Cultura, Biblioteca Nacional, 1992- . Cd-rom. Quadrimestral.

Myriade [Fitxer informàtic]: *le catalogue collectif national des publications en serie sur cd-rom.* Paris: Centre national du CCN, 1990- . Cd-rom. Semestral.

OCLC online union catalog [Fitxer informàtic]. Dublin, Ohio: OCLC, 1968- . Base de dades accessible en línia.

Universitat de Barcelona. *Guia de l'estudiant.* Curs 1988/89- .Barcelona: Universitat de Barcelona, 1988- . Anual.

Aquest esquema també s'aplica a les referències a números solts sencers o a diversos números consecutius de publicacions en sèrie. En aquest cas, la referència es pot limitar al títol i a la designació del número o números citats. Opcionalment, es pot afegir el lloc de publicació, l'editor i la periodicitat.

Anuari de les biblioteques populars. 1930-1935. Barcelona: [Generalitat de Catalunya], Direcció Tècnica de Biblioteques. Anual.

3.3 Parts components de documents monogràfics

3.3.1 Capítols, seccions, etc., de documents monogràfics. Aquest esquema s'aplica a parts de documents monogràfics que no són ni bibliogràficament ni físicament independents (per exemple, capítols, seccions, fragments, etc., de llibres, moviments d'una composició musical).

Element	Exemple
Responsabilitat principal	Abadal Falgueras, Ernest
Títol del document	<i>La documentación en España.</i>
*Responsabilitat secundària	
Edició	
Dades de publicació/realització (lloc, editor, any)	Madrid: CINDOC: FESABID, 1994.
Títol de la part (capítol, secció, etc.) i localització en el document	"[Cap.] 4, Profesión", p. 47-70.

Abadal Falgueras, Ernest. *La documentación en España*. Madrid: CINDOC: FESABID, 1994. "[Cap.] 4, Profesión", p. 47-70.

3.3.2 Contribucions a documents monogràfics. Aquest esquema s'aplica a parts de documents monogràfics que són bibliogràficament independents (per exemple, un treball que forma part d'una obra produïda sota la direcció d'un editor literari/científic, una cançó inclosa en un enregistrament sonor).

Element	Exemple
<i>Per a la contribució:</i>	
Responsabilitat principal	Montsalvatge, Xavier.
Títol	"Cinco canciones negras" [Enregistrament sonor].
*Responsabilitat secundària	Rafael Frühbeck de Burgos, conductor; Victoria de los Ángeles, soprano.
Element d'enllaç	En:
<i>Per al document font:</i>	
Responsabilitat principal	Victoria de los Ángeles.
Títol	<i>On wings of song= Sur les ailes du chant.</i>
*Responsabilitat secundària	
Edició	
Dades de publicació/realització	

(lloc, editor, any) West Germany: EMI, p1988.
Localització en el document font Pistes 8-11.

Montsalvatge, Xavier. "Cinco canciones negras" [Enregistrament sonor]. Rafael Frühbeck de Burgos, conductor; Victoria de los Ángeles, soprano. En: Victoria de los Ángeles. *On wings of song= Sur les ailes du chant*. West Germany: EMI, p1988. Pistes 8-11.

Alòs-Moner, Adela d'. "El mercat del cd-rom a Catalunya". En: Jornades Catalanes de Documentació (4es: 1992: Barcelona). *Biblioteques, centres de documentació i serveis d'informació*. [Barcelona]: Societat Catalana de Documentació i Informació: Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya, 1992. p. 97-107.

American Library Association. Reference Services Division. Bibliography Committee. "Guidelines for the preparation of a bibliography". En: D.W. Krummel. *Bibliographies: their aims and methods*. London: Mansell, 1984. p. 143-146.

Paz, Octavio. "Traducción y metáfora". En: L. Litvak (ed.). *El modernismo*. Madrid: Taurus, c1975. p. 97-117.

Prat de la Riba, Enric. "Davant la Mancomunitat: fragment del discurs en ésser elegit president de la Mancomunitat, 7 abril de 1914". En: Enric Prat de la Riba, *Prat de la Riba propulsor de la llengua i la cultura: (articles i parlaments)*. Barcelona: Selecta, 1974. p. 135-136.

"Sonidos cardíacos de un infarto agudo de miocardio" [Enregistrament sonor]. En: *El corazón y la música*. Barcelona: Ibermemory, DL 1993. Pista 1.

3.4 Parts components de documents publicats en sèrie

Element	Exemple
Responsabilitat principal	Estivals, Robert
Títol	"Història de la bibliologia".
*Responsabilitat secundària	Trad.: Jesús Gascón García.
Identificació del document font.	<i>Item</i>
Edició	
Localització en el document font	Núm. 11 (jul.-des. 1992), p. 25-41.
Estivals, Robert. "Història de la bibliologia". Trad.: Jesús Gascón García. <i>Item</i> . Núm. 11 (jul.-des. 1992), p. 25-41.	
Espanya. "Real decreto 3.104/1978, de 1 de diciembre, por el que se crean en la educación universitaria las enseñanzas de biblioteconomía y documentación." <i>Boletín oficial del Estado</i> . 9 enero 1979. p. 368-369.	

3.5 Fonts orals

Aquest esquema s'aplica a entrevistes, converses, conferències, presentacions orals, etc., sempre que no estiguin enregistrades en cap suport. També s'aplica a emissions de ràdio i televisió sempre que es té la certesa que no han estat enregistrades per l'emissora mateixa (quan han estat enregistrades se citaran, segons el cas, d'acord amb 3.1-3.4).

Element	Exemple
Responsabilitat principal (emissor) *Títol	Lancaster, F.W. "Electronic publishing and the future of libraries".
Notes	Conferència pronunciada el 18 de maig de 1994 a l'Escola Universitària Jordi Rubió i Balaguer de Biblioteconomia i Documentació, Barcelona.

Lancaster, F.W. "Electronic publishing and the future of libraries". Conferència pronunciada el 18 de maig de 1994 a l'Escola Universitària Jordi Rubió i Balaguer de Biblioteconomia i Documentació, Barcelona.

Casals, Joana. Entrevista personal. 14 juliol 1988.

4 Fonts d'informació

La font per obtenir la informació per a la referència és el document mateix. Dins del document, la primera font d'informació és la portada o el seu equivalent (per exemple, l'etiqueta d'un enregistrament sonor, el fotograma de títol d'una microforma, la pantalla de títol d'un fitxer informàtic, etc.). Quan el document no té portada o una font equivalent, la informació es pot obtenir d'una altra font, com una coberta, un contenidor, l'encapçalament d'una microfita, etc.

En cada element de la referència, llevat de la responsabilitat principal quan és l'element d'entrada (vegeu 6.1) i les notes (vegeu 6.9), la informació obtinguda de fora del document s'ha d'anotar entre claudàtors.

Quan la referència no es pot elaborar amb el document en mà, es recomana de validar-la en una font autoritzada -com ara una bibliografia oficial o un catàleg de biblioteca. En aquests casos s'ha d'indicar que és una referència de segona mà.

5 Regles generals de transcripció

En general, la informació inclosa a la referència s'ha de transcriure tal com es troba a la font d'on s'obté. Tanmateix, els detalls formals, com ara les majúscules, la puntuació, etc., no s'han de reproduir exactament en la transcripció. En els punts següents d'aquest apartat 5 s'anoten les regles generals que s'apliquen a aquests detalls de forma i d'estil.

5.1 Llengua de la referència

Els elements i subelements següents s'anoten en la llengua en què es fa la llista de referències o la citació: designació general del material, descripció física i notes. Tots els altres elements i subelements van en la llengua del document, llevat dels noms geogràfics que constitueixen o formen part de l'element responsabilitat principal, que també van en la llengua de la llista o de la citació (vegeu 6.1.2).

5.2 Transliteració

Quan cal transliterar la informació obtinguda del document des d'una escriptura no llatina a l'escriptura llatina, s'ha d'usar la norma internacional apropiada.³ La forma transliterada es pot utilitzar o bé en lloc de la forma original o bé, anotant-la entre claudàtors, com a complement de la forma original.

5.3 Abreviacions

Algunes paraules i termes usats en les referències a fonts d'informació es poden abreviar d'acord amb la llista d'abreviacions inclosa a l'apèndix B d'aquestes directrius.

Llevat del cas d'abreviacions d'ús corrent, s'ha de fer una taula que llisti les abreviacions utilitzades en les referències, o una nota que indiqui d'on s'han obtingut.

3. Vegeu a l'apèndix A, Bibliografia, les normes ISO que poden usar-se en la transliteració de les escriptures ciríl·lica, àrab, hebreaica, grega i xinesa a l'escriptura llatina

5.4 Ús de majúscules

Pel que fa a l'ús de majúscules i minúscules, s'ha de respectar el criteri de la llengua o l'escriptura en la qual es dona la informació i prescindir de la presentació tipogràfica de la informació en el document. Per exemple, els títols en llengua catalana i castellana s'escriuen en minúscules, llevat de la primera lletra del títol i dels noms propis i geogràfics que s'hi incloguin —aquest criteri s'aplica a tot tipus de títols, compresos els de publicacions periòdiques i col·leccions.

Els exemples següents il·lustren l'ús de majúscules i minúscules en noms d'entitats en diverses llengües:

<i>Català:</i>	Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials
<i>Castellà:</i>	Consejo Superior de Investigaciones Científicas
<i>Anglès:</i>	Carnegie Library of Pittsburgh
<i>Francès:</i>	École centrale lyonnaise
<i>Italià:</i>	Università cattolica del Sacro Cuore
<i>Alemany:</i>	Automobiltechnische Gesellschaft

5.5 Puntuació

Tots els elements d'informació assenyalats en els esquemes de l'apartat 3 van precedits de punt i un espai, llevat del primer. Tots els signes de puntuació que dins de cada element identifiquen els subelements van seguits d'espai llevat del guió (—) i el signe més (+), que van precedits i seguits d'espai.

A l'apartat 6 d'aquestes directrius es concreta el sistema de puntuació que identifica els elements i subelements de les referències i citacions.

5.6 Tipografia

Les característiques tipogràfiques dels elements de la referència es resumeixen en els punts següents:

- van en cursiva els títols de documents monogràfics i de documents publicats en sèrie
- van entre cometes els títols de parts components (capítols, seccions, etc., de documents monogràfics, i contribucions a documents monogràfics i a documents publicats en sèrie), els títols de documents inèdits, i els títols de fonts orals quan han estat enregistrats en algun programa, cartell, anunci, etc.

La tipografia prescrita és la que s'usa en els exemples dels esquemes de l'apartat 3 i de l'apartat 6.

5.7 Addicions i correccions

A l'interior d'una referència es poden fer addicions per corregir errors evidents de la font, traduir o transliterar informacions, identificar de manera més precisa una persona o una entitat mitjançant el desenvolupament d'inicials o d'acrònims, o per distingir noms de lloc idèntics afegint termes que els qualifiquin, etc.

Les addicions emprades per corregir una informació errònia en la font van entre claudàtors ([]). Les addicions en l'element responsabilitat principal van entre parèntesis (()) i segueixen els criteris expressats en els diversos apartats del punt 6.1. Les addicions a un lloc de publicació van precedides de coma, espai (,) (vegeu 6.6.1).

Centre de Normalització Lingüística (Girona)
Sátiras completas, con los colambios [i.e. coliambos] de Persio
Hollywood, Fla.
Perpignan [i.e. Barcelona]

6 Especificació dels elements

6.1 Responsabilitat principal

En les obres de naturalesa textual, la responsabilitat principal és normalment la de l'autor. En el cas d'altres obres ho pot ser la d'un artista, un compositor, un intèrpret, etc.; si se citen fonts orals, la responsabilitat és la de l'emissor. Quan es cregui convenient es pot afegir entre parèntesis la natura del treball del responsable.

Casals, Pau (compositor). *Tres estrofas de amor* [Música]: *canción para soprano*.
Letra, Tomás Blanco. ...
Piqué, Josep (artista). *Piqué* [Material gràfic]: *cinquanta anys d'art plural*,
desembre '93/gener 1994. Reus: Telax, DL 1993. 1 cartell.

Les entitats poden ser considerades responsables principals de les seves publicacions quan aquestes reflecteixen el seu pensament o la seva activitat col·lectiva (per exemple, els informes de comitès, les actes de congressos, etc.), o quan són de naturalesa administrativa i tracten de l'entitat mateixa (per exemple, memòries, pressupostos, repertoris, catàlegs, etc.). Quan no es donen aquestes condicions, el primer element de la referència serà o bé un autor personal o bé el títol.

Argany i Comas, Isabel. *Ús dels habitatges acabats a les comarques de Catalunya (1981-1983)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Direcció General d'Arquitectura i Habitatge, 1985.

Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya. Biblioteca. *Catàleg de les publicacions periòdiques*. Barcelona: Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya, 1980.

Catalunya. Departament de Cultura. *Estructura orgànica del Departament de Cultura*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1983.

Espanya. *Ley general para la defensa de los consumidores y usuarios: (ley 26/1984, de 19 de julio)*. Ed. anotada. Madrid: Ministerio de Sanidad y Consumo, Secretaría General Técnica, Servicio de Publicaciones, 1984.

Els estudis universitaris a Catalunya. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Direcció General d'Universitats, 1992.

Pirineos: Catalunya. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Comerç, Consum i Turisme, 1991.

En el cas de documents que consisteixen en contribucions de diferents autors, els noms d'editors literaris o científics poden tractar-se com a responsables principals sempre que el seus noms estiguin clarament destacats a la font d'informació. Quan l'editor literari/científic és el primer element de la referència, s'afegeix, entre parèntesis, l'abreviatura (ed.) o (eds.) després del nom.

Litvak, Lily (ed.). *El modernismo*. Madrid: Taurus, c1975. 395 p. (Persiles; 81). ISBN 84-306-2081-8.

El primer element de les referències a documents publicats en sèrie és normalment el títol. Tanmateix, quan una publicació en sèrie és editada per una entitat i conté informació de naturalesa administrativa sobre l'entitat mateixa o textos normatius, l'entitat es tracta com a responsabilitat principal i precedeix el títol en la referència. Quan el primer element de la referència és el títol de la publicació en sèrie, es pot anotar el nom del responsable com a responsabilitat secundària si no és que coincideixi amb el nom de l'editor anotat a l'element dades de publicació/realització (vegeu 6.3).

Barcelona (Província). Diputació. *DBI: butlletí intern de la Diputació de Barcelona*. 1 (març 1993)- . Barcelona: Diputació, 1993- . Bimestral. ISSN 1133-2336.

Biblioteca: informacions. Núm. 0 (maig 1991)- . Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, Servei de Biblioteques, 1991- . 2 núm. l'any. ISSN 1130-9318.

6.1.1 Presentació de noms personals

Per regla general, els noms personals s'anoten en la forma en què apareixen a la font. Tanmateix, quan en un treball o llista apareixen diverses formes del mateix nom com a responsabilitat principal caldrà agrupar-les totes sota una sola forma del nom. Si es creu necessari, es poden fer referències des dels noms variants a la forma del nom emprada com a responsabilitat principal. En cas de dubte sobre quina ha de ser la forma acceptada d'un nom, s'usarà la més habitual (segons com consti a catàlegs i bibliografies) o la més completa.

Quan la referència s'ha d'incorporar a una llista ordenada alfabèticament, els noms personals de l'element responsabilitat principal s'han d'anotar en ordre invers sempre que constin de nom de pila i cognom.

Aranguren, José Luis L.

Aristòtil

Line, Maurice B.

López Aranguren, José Luis, *vegeu*: Aranguren, José Luis L.

Solomon, Barbara Probst

Quan la referència s'inclou en una citació i, per tant, no s'ha ordenar en una llista, els noms personals de l'element responsabilitat principal es donen en ordre directe (vegeu 8.1.1).

6.1.2 Presentació de noms d'entitats

Per regla general, els noms d'entitats s'anoten en la forma en què apareixen a la font. Tanmateix, quan en un treball o llista apareixen diverses formes del mateix nom com a responsabilitat principal, caldrà agrupar-les totes sota una sola forma del nom. Si es creu que és necessari, es poden fer referències des dels noms variants a la forma del nom emprada com a responsabilitat principal.

En general, les entitats s'entren directament sota el seu propi nom tant si són subordinades a altres entitats com si no ho són. Només s'entren de forma subordinada a l'entitat superior de qui depenen les entitats subordinades que pertanyen als tipus següents:

- a) les entitats que tenen un nom amb un terme que indica que és part d'una altra (departament, secció, divisió, branca, etc.) o que indica subordinació administrativa (comitè, comissió, junta, grup de ..., negociat, secretaria, servei, etc.)
- b) les entitats amb un nom molt general o que només indica una

- subdivisió numèrica, geogràfica o cronològica
- c) les entitats amb un nom molt general que no dóna idea d'entitat
 - d) les facultats, escoles, laboratoris, instituts, etc., universitaris, quan el seu nom només inclou un camp d'estudi
 - e) les entitats amb un nom que inclou el de l'entitat superior de qui depenen
 - f) els ministeris o similars; els cossos legislatius; tribunals; forces armades; caps d'estat i de govern; papes i alts càrrecs eclesiàstics; ambaixades, consolats, etc.

En la majoria dels casos anteriors, les entitats se subordinen directament a l'entitat més superior i no s'inclouen a l'encapçalament les unitats intermèdies. Només quan la forma resultant és ambigua, s'inclou a l'encapçalament una entitat intermèdia.

Els organismes de l'Administració pública que pertanyen a algun dels tipus anteriors s'entren subordinats al nom del govern corresponent, i aquest es representa mitjançant el nom de l'àrea geogràfica on exerceix la seva jurisdicció. Quan formen part de l'element responsabilitat principal, els noms geogràfics que representen noms de govern van en la llengua de la llista.

Barcelona. Regidoria de Cultura
Catalunya. Departament de Cultura
Catalunya. Departament d'Indústria i Energia. Secretaria General Tècnica
Catalunya. Parlament
Catalunya. Servei de Música
Centre Excursionista de Catalunya
Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya. Assemblea
Espanya. Ministerio de Obras Públicas
Espanya. Tribunal Supremo
Institut Català de Bibliografia
Teatre Lliure. Orquestra de Cambra
Unesco
Universidad de Sevilla. Facultad de Derecho
Universitat de Barcelona. Biblioteca

Quan el nom de l'entitat és ambigu, o es pot confondre amb el d'una altra entitat amb el mateix nom, se li afegeix, entre parèntesi, el nom de la jurisdicció on exerceix la seva activitat, el nom de la localitat on està situada, o el nom de la institució a la qual va associada. Les addicions de noms geogràfics van en la llengua de la llista. En els casos de congressos, exposicions, fires, etc., s'afegeix, entre parèntesis i en la llengua de la llista, el número del congrés, etc., l'any i el lloc.

Biblioteca Nacional (Ecuador)
Biblioteca Nacional (Espanya)
Institut Municipal de Serveis Funeraris (Barcelona)
Jornadas Españolas de Documentación Automatizada (4es: 1994: Gijón)
Loyola University (Chicago)
Loyola University (Nova Orleans)

6.1.3 Dos o tres noms

Quan dues o tres persones o entitats comparteixen la responsabilitat principal de l'obra, s'anoten totes en l'element responsabilitat principal. Si un dels noms està més destacat per la tipografia o pel redactat, s'anota en primer lloc; en cas contrari, es dona en primer lloc el nom que apareix primer a la font principal d'informació.

Quan l'element responsabilitat principal conté dos o tres noms, el segon i el tercer van separats dels anteriors per punt i coma, espai (;). Si són noms personals, s'anoten tots en ordre invers.

Vilà, J.; Sans, E.R.; Romera, E.

6.1.4 Més de tres noms

Quan les persones o entitats que comparteixen la responsabilitat principal de l'obra són més de tres i figuren totes de manera destacada en el document, només cal anotar el nom de la més destacada o la primera. Els noms de les altres es poden ometre; en el seu lloc s'anota l'abreviatura "et al." (*et alii*), precedit de punt i coma, espai. Si els responsables no figuren de forma destacada en el document, el primer element de la referència és el títol.

Alòs-Moner, Adela d'; et al.

6.1.5 Responsabilitat principal desconeguda

L'element responsabilitat principal no es dona a la referència quan al document no hi figura el nom de l'autor o de l'entitat responsable i tampoc no pot ser determinat de manera certa a partir d'altres fonts. En aquest cas, el títol serà el primer element de la referència. El terme "anònim" no es pot usar com a substitut d'un autor desconegut.

Bibliografía sobre comunicación social: vint anys de recerca a la Facultat de Ciències de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona (1972-1992). Barcelona: Generalitat de Catalunya, Centre d'Investigació de la

Comunicació, 1993. 249 p. (Obres de referència; 2). ISBN 84-393-2490-1.

Catálogo general de incunables en bibliotecas españolas. Tomo I. Coordinado y dirigido por Francisco García Craviotto. Madrid: Ministerio de Cultura, Dirección General del Libro y Bibliotecas, 1989. xli, 643 p. A la portada: Biblioteca Nacional.

6.2 Títol

6.2.1 Presentació

El títol s'ha de reproduir tal com apareix a la font. Si cal, s'han d'aplicar les regles de transliteració, d'abreviació, ús de majúscules, etc., anotades a l'apartat 5 d'aquestes directrius.

Si en el títol hi figuren paraules entre cometes, es transcriuen donant-les entre cometes simples (' ').

Ramón Morro, José. *Estudio de los 'falsos amigos' de la lengua inglesa* [Microforma]. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1992. 10 microfites. (Col·lecció de tesis doctorals microfitxades; 1.147). ISBN 84-7875-422-9.

Quan el títol d'un document inclou un altre títol, la primera lletra d'aquest darrer títol va amb majúscula; així mateix, el títol inclòs dins un altre s'anota entre cometes simples (' ').

Ferraté, Joan. *Lectura de 'La terra gastada' de T.S. Eliot: text original, versió catalana i comentari*. Barcelona: Edicions 62, 1977. 195 p. (Cara i creu; 24). ISBN 84-297-1301-8.

En el cas de fonts orals, l'element títol només es dona quan està recollit en algun programa, cartell, anunci, etc.; en els altres casos, el títol se substitueix per una nota.

Ribé Ferré, Ma. del Carme. "Col·laboració entre bibliotecaris i editors". Conferència pronunciada el desembre de 1980 a la 57 Reunió de Bibliotecàries de l'Escola de Barcelona.

Pomés, Carlota. Entrevista personal. 10 d'agost, 1988.

Quan ni amb la consulta de fonts externes no es pot determinar el títol d'un document, s'anota un títol breu i descriptiu en la llengua del document i es dona entre claudàtors.

[Diari d'unes vacances a les Guillerries]

Quan cal agrupar les diverses edicions d'un document sota una forma única del títol, s'anota entre claudàtors un títol breu i descriptiu en la llengua original. Aquest títol es dóna entre l'element responsabilitat principal i el títol del document.

Catalunya. [*Estatut (1979)*]. *The Catalan statute of autonomy*. 3rd ed. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Servei Central de Publicacions, 1986. 45 p. Text en anglès i en català.

Un títol llarg es pot abreujar sempre que no es perdi informació essencial. Les omissions s'indiquen amb punts suspensius (...). Mai no s'ometen les cinc primeres paraules d'un títol. En el cas de publicacions en sèrie no s'han d'usar abreviatures en lloc de les paraules del títol.

6.2.2 Designació general de material

Quan el document descrit no és un text imprès (monografia impresa, publicació en sèrie impresa, o una de les parts que les componen), a continuació del títol —o del primer títol si n'hi ha més d'un— i entre claudàtors, s'afegeix una de les designacions de material següents:

Braille	Microforma
Enregistrament de vídeo	Multimèdia
Enregistrament sonor	Música
Fitxer informàtic	Objecte
Material cartogràfic	Pel·lícula cinematogràfica
Material gràfic	

El terme "multimèdia" s'usa per a documents formats per diverses categories de materials quan no n'hi ha cap que predomina.

L'ecologia en acció [Material gràfic]: *programa sobre l'home i la biosfera...*

Mas, Marta; et al. *Digui, digui...* [Multimèdia]: *curs de català per a no catalanoparlants adults. ...*

Quan una llista de referències està formada per una sola categoria de material, o està classificada segons els diferents tipus de document no cal indicar la designació general del tipus de material.

6.2.3 Diversos títols

Si a la font d'informació hi ha diversos títols variants o si el títol està en diverses llengües, s'anota el títol més destacat. Si tots els títols tenen la mateixa importància tipogràfica, s'anota el títol que apareix primer.

Si es creu que és convenient anotar els títols en altres llengües, aquests es donen precedits de signe igual, espai (=).

Baudelaire, Charles. *Les fleurs du mal= Las flores del mal*. Trad. de Antonio Martínez Sarrión. Barcelona: Gaya Ciencia, 1977. 418 p. ISBN 84-7080-914-8.

Si el document recull dos o més títols del mateix autor i no té un títol col·lectiu que doni nom a tot el recull, les segones obres i les successives van precedides de punt i coma, espai (;). Si els títols són d'autors diferents, se separen per espai, guió, espai (—).

Beethoven, Ludwig van. *Streichquartett op. 135* [Enregistrament sonor] — Schubert, Franz. *Streichquartett op. post. 161 D 887*. Emerson String Quartet. Hamburg: Deutsche Gramophon, p1990. 1 disc compacte. 429 224-2.

Salinas, Pedro. *La voz a ti debida; Razón de amor*. Ed., intr. y notas de Joaquín González Muela. 5ª ed. Madrid: Castalia, 1985. 210 p. (Clásicos Castalia; 2). ISBN 84-7039-087-2.

Quan una ressenya no té títol com a tal, s'anota com a títol el de l'obra ressenyada i, si cal, el responsable principal d'aquesta obra. Com a subtítol es dona entre claudàtors els terme "[ressenya]".

Mañà, Teresa. "El llenguatge científic i tècnic, de Lluís Marquet: [ressenya]". *Item*. Núm. 13 (jul.-des. 1993). p. 205-206.

6.2.4 Títols i/o designacions de parts que són unitats físiques independents

Els títols i/o designacions de parts que són unitats físiques independents es donen a continuació del títol comú a totes les parts, precedits de punt i espai (.). La designació de la part va en caràcters rodons; el títol de la part s'anota en lletra cursiva i, quan va a continuació de la designació de part, va precedit de coma, espai (,).

Galí, Alexandre. *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya: 1900-1936*. Llibre I, *La llengua; Entitats defensores i propagadores*. Barcelona: Fundació Alexandre Galí, 1979. 316 p. (Obra completa). ISBN 84-300-1731-3.
Quins llibres ...? Apèndix 28. Seminari de Bibliografia Infantil de l'Associació de

Mestres Rosa Sensat. Barcelona: Abacus, 1993.

Reglas de catalogación. Vol. II, *Materiales especiales*. Madrid: Ministerio de Cultura, Dirección General del Libro y Bibliotecas, 1988.

Walford, A.J. (ed.). *Walford's Guide to reference material*. Vol. 2, *Social and historical sciences, philosophy and religion*. 4th ed. London: Library Association, 1982.

6.2.5 Subtítol

Si és necessari per identificar el document, es pot transcriure un subtítol o una informació complementària del títol. Cada subtítol va precedit de dos punts i espai (:).

Mozart, Wolfgang Amadeus. *Piano concertos* [Enregistrament sonor]: *no. 11, K413 & no. 14, K449*. Vladimir Ashkenazy, piano; Philharmonia Orchestra. London: Decca, p1988. 1 disc compacte. MCPS 417 627-2.

Riquer, Martí de. *L'arnès del cavaller: armes i armadures catalanes medievals*. Esgluges de Llobregat: Ariel, 1968. 239 p.

6.3 Responsabilitat secundària

S'exclouen de l'element responsabilitat principal aquelles persones o entitats que tenen una responsabilitat secundària en el contingut intel·lectual o artístic del document (editors, traductors, il·lustradors, inventors que han cedit els drets de propietat d'una patent, organismes patrocinadors, etc.). Tanmateix, si es creu necessari, els seus noms i funcions es poden anotar en l'element responsabilitat secundària a continuació del títol.

Quan una responsabilitat secundària inclou dues o més persones o entitats, aquestes se separen per coma, espai (,). Quan hi ha dues o més responsabilitats secundàries, es donen en l'ordre en què apareixen a la font. La segona i les següents responsabilitats secundàries van precedides de punt i coma, espai (;).

Aristòtil. *La política*. Ed. de Julio Pallí Bonet. 2ª ed. Barcelona: Bruguera, 1981. 317 p. (Libro clásico; 127). ISBN 84-02-03895-6.

Warner, Elizabeth. *Mitologia russa: herois, monstres i esperits*. Il. d'Alexander Koixkin; versió catalana de Joan Fontcuberta i Gel. Barcelona: Barcanova, 1986. 132 p. ISBN 84-7533-336-2.

Les mencions secundàries de responsabilitat són opcionals; es fan constar quan així ho requereix el tipus de llista o treball i el tipus de menció.

Per exemple, pot ser important fer constar il·lustradors i traductors en treballs sobre llibres infantils. Per designar les funcions dels responsables secundaris en el document es poden usar abreviatures (vegeu l'apèndix B).

6.4 Edició

Si en el document hi ha una menció que l'identifica com a part d'una edició, s'han d'anotar el número i els detalls de l'edició. Les mencions d'edició es donen abreujades: la seqüència numèrica s'abreuja amb números aràbigs ordinals, la paraula edició o equivalent i els termes que la qualifiquen s'abreugen d'acord amb la llista d'abreviacions de l'apèndix B. Quan s'anoten els responsables d'una edició, aquestes mencions van precedides de coma, espai (,).

Éd. française
2^a ed.
2a ed. corr. i ampl.
2nd ed., ed. by R.W. Davies
2. Aufl.

Només s'anota una menció relativa a una primera edició si aquesta va qualificada.

1a ed. rev.

6.5 Designació de números de publicacions en sèrie

Aquest element ha estat designat com a opcional a l'esquema 3.2, ja que sovint és difícil tenir tota la publicació a mà a l'hora d'identificar-la. Tanmateix, aquest element es donarà sempre que se citi la publicació sencera i anotar-lo no representi massa dificultats.

En els casos en què es dona la designació del número de les publicacions en sèrie, aquest element s'ha d'anotar de la manera més completa possible. Si la publicació en sèrie té una designació numèrica i una designació cronològica, es dona la designació numèrica seguida de la designació cronològica entre parèntesis. Ara bé, quan la designació numèrica és una subdivisió de la cronològica, s'anota la designació cronològica seguida de coma, espai (,) i la designació numèrica. Si la publicació en sèrie encara es publica amb el mateix títol, només s'indica la designació numèrica i/o la cronològica del primer número, seguides d'un guionet i un espai (-).

Bd. 1, Nr. 1- .
 Núm. 1 (jul.-des. 1987)- .
 Vol. 1, no. 1 (Jan./April 1978)- .
 Gen. 1987- .
 1947, núm. 1- .

Quan es fa referència a una col·lecció completa d'una publicació en sèrie que ha deixat de publicar-se, s'anota la designació numèrica i/o la cronològica del primer número i la del darrer.

1950-1956.
 Vol. 1 (1955)-vol. 10 (1964).
 Núm. 1 (nov. 1983)-núm. 8 (jul.-agost 1984).
 Núm. 1 (24 juny 1982)-núm. 12 (5 jul. 1982).

Quan se cita un número sol o diversos números consecutius d'un document publicat en sèrie, aquest element pot consistir en la designació del número o números citats (vegeu 3.2).

Xarxa de Biblioteques Populars. *Anuari*. 1989-1990. [Barcelona]: Diputació de Barcelona

Les publicacions en sèrie anuals o de periodicitat irregular també poden ser tractades com a monografies. En aquests casos s'afegirà a l'element títol la data del número citat o s'anotará la menció d'edició corresponent.

Universitat de Barcelona. *Guia de l'estudiant 1993-1994*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1993. 268 p. ISBN 84-475-0402-6.

The world of learning 1984-85. 35th ed. London: Europa, 1984. xv, 1.853 p. ISBN 0-946653-01-1.

6.6 Dades de publicació o de realització

6.6.1 Lloc de publicació

El nom del lloc de publicació del document es transcriu en la llengua en què apareix en el document i en cas nominatiu. Si cal diferenciar el lloc de publicació d'altres llocs que tenen el mateix nom, o si cal identificar un lloc poc conegut, s'afegeix —en la forma abreujada i en la llengua de la llista, sempre que sigui apropiat i possible— el nom de l'estat, la província, el país, etc., precedit de coma i espai (,).

Cambridge, Mass.
Guadalajara, Mèxic
Barcelona, Ariz.

Si a la font hi ha diversos llocs de publicació, es transcriu el més destacat tipogràficament o, si aquest criteri no es pot aplicar, el primer. Si es creu convenient, es poden donar altres llocs de publicació; en aquest cas, els diversos llocs de publicació se separen per punt i coma, espai (;). La presència d'altres llocs de publicació també es pot indicar amb l'abreviatura "etc.", entre claudàtors ([etc.]).

Madrid; Barcelona
Barcelona [etc.]

Si a la font no hi figura cap lloc de publicació, ni cap dada que permeti determinar-lo, s'anota l'abreviatura "S.l." (*sine loco*), entre claudàtors ([S.l.]).

En el cas de documents no publicats, no és dóna l'abreviatura s.l. (vegeu 6.6.3 i 6.9.1 b) i d)).

6.6.2 Editor

El nom de l'editor es pot transcriure tal com apareix a la font o es pot donar en una forma abreujada, sempre que no sigui ambigua. Els noms de pila i les inicials no són necessaris excepte en casos d'ambigüitat. També s'ometen expressions del tipus "i Cia.", "Inc.", "S.A.", etc.

El nom de l'editor va precedit de dos punts i espai (:).

Barcelona: Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears
Barcelona: Edicions 62
Vic: EUMO

Si a la font hi ha diversos noms d'editors, es transcriu el més destacat tipogràficament o, si aquest criteri no es pot aplicar, el primer. Si es creu que és convenient, es poden donar altres editors. En aquest cas, cada editor s'anota a continuació del lloc de publicació amb què va associat. La presència d'altres editors també es pot indicar amb l'abreviatura "etc.", entre claudàtors ([etc.]).

Barcelona: Col·legi Oficial de Periodistes de Catalunya [etc.]
[Madrid]: CINDOC; [Paris]: Unesco

En el cas d'editors institucionals subordinats a entitats superiors, s'elimina

d'aquesta menció el nom de les entitats superiors que apareixen a la font si no són necessàries per raons d'identificació. Quan aquestes entitats superiors són necessàries, s'anoten en l'ordre en què apareixen a la font; quan no van lligades gramaticalment se separen per coma, espai (,).

Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya

Barcelona: Institut Català de Bibliografia

Barcelona: Generalitat de Catalunya, Direcció General d'Universitats

Si a la font no hi figura cap nom d'editor, s'anota l'abreviatura "s.n." (*sine nomine*), entre claudàtors ([s.n.]).

En el cas de documents no publicats, no es dóna l'abreviatura s.n. (vegeu 6.6.3 i 6.9.1 b) i d)).

6.6.3 Data de publicació o realització

L'any de publicació s'anota en els termes en què apareix a la font i en xifres aràbigues. La data de publicació va precedida de coma i espai (,).

Si una publicació en més d'una part es publica al llarg de diversos anys, s'anoten les dates de començament i final separades per un guionet. Si el document encara es troba en curs de publicació, s'anota la data d'inici seguida d'un guionet i un espai. En fer referència a una publicació en sèrie completa o en curs de publicació, les dates d'inici i final es poden obtenir —quan no es disposa de tota la publicació— de repertoris autoritzats.

, 1949

, 1978-1981

, 1993-

Si l'any de publicació no es pot determinar, en el seu lloc es dóna la data del copyright, la d'impressió o una data aproximada entre claudàtors. Quan en lloc de la data de publicació és dóna una altra data, s'ha d'indicar amb una abreviatura el tipus de data anotada (per exemple, DL, c, p).

, impr. 1953

, p1992

, c1988

, [ca. 1957]

, [199-]

, DL 1967

En el cas de documents no publicats, s'anota la data de realització del treball tal com consta en el document; si són coneguts, s'afegeixen el mes i el dia a l'any de realització. Quan un document no publicat es presenta públicament a un congrés, reunió, etc., o, en el cas de les tesis, es defensa davant d'un tribunal, s'ometen totes les dades de publicació (inclosa la data de realització), i es fa una nota on consti la natura del treball, l'entitat, el congrés, la reunió, etc., davant el qual es presentà públicament i la data en què es féu la presentació (vegeu 6.9.1 b) i d)).

6.7 Descripció física

L'element descripció física és obligatori en les referències incloses a les seccions "Llista de novetats" i "Ressenyes bibliogràfiques" de la revista *Item*. Així mateix, també és obligatori en fer referències a materials no-llibre (excepte fitxers informàtics d'accés remot) en qualsevol tipus de llista o treball. És opcional en tots els altres casos. La decisió sobre si incloure o no la descripció física en els casos opcionals, s'ha de basar en el possible ús de la llista; quan la seva funció és oferir fonts complementàries d'informació és recomanable donar aquest element, però es podrà prescindir de donar-lo quan la llista és merament identificativa.

L'element descripció física no es dóna per als fitxers informàtics d'accés remot. En aquest cas es fa una nota que indiqui la localització del fitxer (vegeu 6.9.1 g)).

6.7.1 Extensió

En el cas de documents impresos i manuscrits en una sola unitat física, l'extensió es dóna en termes del nombre de pàgines, fulls o columnes. Quan hi ha més d'una seqüència de paginació, es donen les diverses seqüències separades per coma i espai (,). Quan el document no va paginat, foliat, etc., es dóna el nombre de pàgines o fulls entre claudàtors ([]). Si el document té diverses unitats físiques, l'extensió es dóna en termes de volums.

27 f.
[56] p.
viii, 154 p.
3 vol.

La descripció física de documents que no són impresos ni manuscrits es dóna en termes del nombre d'unitats físiques i del nom específic del material. La llista següent és indicativa —i no exhaustiva— de les designacions

específiques de material que poden usar-se en descriure físicament diversos tipus de documents.

[Enregistraments de vídeo]	[Materials gràfics]	material de què estigui
Videobobina	Bloc de làmines	format el document multi-
Videocartutx	Cartell	mèdia.
Videocasset	Diapositiva	
Videodisc	Dibuix tècnic	[Música]
	Filmina	Particel·la
[Enregistraments sonors]	Fotografia	Partitura
Bobina sonora	Gravat	Reducció per a cant i piano
Cartutx sonor	Làmina	Reducció per a piano
Casset sonora	Obra d'art original	
Disc compacte	Postal	[Objectes]
Disc sonor	Radiografia	Joc
	Reproducció d'obra d'art	Maqueta
[Fitxers informàtics]	Transparència	Obra d'art original
Bobina d'ordinador		Objecte d'exposició
Cartutx d'ordinador	[Microformes]	Preparació microscòpica
Casset d'ordinador	Microfilm	Reproducció d'obra d'art
Cd-rom	Microfitxa	
Disquet		[Pel·lícules cinematogràfiques]
	[Multimèdia]	Bobina de pel·lícula
[Materials cartogràfics]	La designació específica	Pel·lícula en cartutx
Mapa	variarà segons el tipus de	Pel·lícula en casset

Si el document és un document multimèdia —compost de diversos tipus de material—, s'anota la designació específica de cada un dels tipus que el componen.

24 diapositives, 1 casset sonora, 2 mapes, 1 fullet.

Eventualment es pot fer constar l'extensió o la durada de cada unitat material o de tot el conjunt.

2 discs sonors

3 microfitxes (360 fotogrames)

1 trencaclosques (ca. 500 peces)

1 disquet

Si s'ha anotat la designació general de material —on es fa constar el tipus

general de document — es pot donar una designació específica abreujada.

2 discs
1 casset
3 bobines

Si el document està publicat en sèrie i no se'n coneix el nombre total d'unitats materials, només s'anota la designació d'aquestes unitats.

microfitxes
cd-rom

6.7.2 Altres dades físiques i dimensions

Si es considera que és necessari, es poden fer constar, precedides de dos punts i espai (:), dades relatives a característiques físiques. També es poden anotar les dimensions del document precedides de punt i coma, espai (;).

1 bobina: col.; 16 mm
1 disc (45 min): analògic, 33 1/3 rpm; 30 cm

6.7.3 Material d'acompanyament

Quan el document citat es completa amb un material subsidiari que ha estat concebut amb el material principal i s'ha d'usar conjuntament amb aquest, es pot donar una menció breu del material d'acompanyament precedida d'espai, signe més, espai (+).

275 p. + 1 disquet (10 cm)
1 disquet; 14 cm + 1 manual d'instruccions

6.8 Col·lecció

Si un document forma part d'una col·lecció, es pot donar el títol de la col·lecció entre parèntesis. Si la col·lecció va numerada, s'afegeix el número del document dins la col·lecció precedit de punt i coma, espai (;).

(Biblioteca universitària de pedagogia)
(Manuais i formularis; 8)
(Col·lecció popular Barcino; 53)

Quan sigui necessari per raons d'identificació, es pot anotar el subtítol d'una col·lecció. El subtítol va precedit de dos punts i espai (:).

(Archivo del professor: recursos didàcticos)

Si el document forma part d'una subcol·lecció i s'ha anotat la col·lecció, es pot anotar el títol de la subcol·lecció, precedit de punt, espai (.), i la seva numeració, precedida de punt i coma, espai (;).

(Els llibres de l'escorpí. Idees; 69)

(Els llibres de l'escorpí. Poesia; 49)

A l'hora de descriure un volum d'una obra en diversos volums, si el volum té un títol propi a més del títol general de l'obra, en lloc de descriure'l segons l'esquema 3.1 es pot optar per fer la referència directament des del volum citat i donar el títol de l'obra sencera com a col·lecció.

Martínez Cuadrado, Miguel. *La burguesía conservadora (1874-1931)*. 7^a ed. Madrid: Alianza: Alfaguara, 1981. 613 p. (Historia de España Alfaguara. Dir. por Miguel Artola; 4). (Alianza Universidad; 49). ISBN 84-206-2019-1.

Schnerb, Robert. *El siglo XIX: el apogeo de la expansión europea (1815-1914)*. 4^a ed. española. Barcelona: Destino, 1969. 720 p., 56 p. de lám. (Historia general de las civilizaciones. Ed. Maurice Crouzet; 6).

6.9 Notes

Les notes precisen i amplien la informació bibliogràfica donada en els elements anteriors. Poden fer referència tant a les característiques físiques del document com al seu contingut. Les notes designades obligatòries (vegeu 6.9.1), han d'elaborar-se sempre independentment del tipus de llista en què s'inclou la referència; la majoria d'aquestes notes obligatòries es fan per a tipus concrets de documents.

6.9.1 Notes obligatòries

Per a documents inèdits

a) *Nota de tesi*. Quan el document és una tesi, aquest fet es fa constar en nota. S'hi dóna el grau acadèmic obtingut, la institució on es presentà la tesi i l'any de presentació.

Tesi de doctorat, Universitat de Barcelona, Facultat de Biologia, 1984.

b) *Nota sobre la naturalesa i l'abast del document.* Aquesta nota es fa quan la naturalesa o l'abast d'un document inèdit no és evident en la resta dels elements. Si en aquesta nota s'inclou la data de presentació pública del treball, la data d'elaboració no es fa constar en l'element dades de publicació/realització.

Comunicació presentada a les 4es Jornades Catalanes de Documentació, Barcelona, 22-24 de gener, 1992.

En el cas de fonts orals, en aquesta nota es dóna la naturalesa de la comunicació. Si la font oral no té un títol que hagi estat enregistrat, aquesta nota substitueix el títol (vegeu 6.2.1).

Entrevista personal. 14 de juliol, 1988.

c) *Manuscrits escrits a mà.* Quan un document inèdit és un manuscrit escrit a mà, aquest fet es fa constar en nota.

Manuscrit.

Manuscrit (fotocòpia).

d) *Nota de localització.* Quan un document és inèdit i no ha estat presentat públicament, aquesta nota serveix per indicar el nom de la biblioteca, col·lecció o dipòsit on es conserva el document, i la cota topogràfica, número de registre o un altre codi que identifica el document citat. Sempre que sigui possible se citaran còpies disponibles en col·leccions d'accés públic. Quan el document no és d'accés públic, es pot donar el nom del propietari del document si s'ha obtingut el permís per a fer-ho. La nota de localització es donarà com a darrer element de la referència.

Biblioteca de Catalunya, Secció de Reserva Manuscrita, ms. 3.332.

Per a microformes

e) *Nota de tesi.* Quan una tesi es reproduïx en microforma i es publica en aquest suport, es fa una nota en els mateixos termes que s'indiquen a 6.9.1 a).

Per a materials cartogràfics

f) *Nota sobre l'escala del document.* L'escala s'anota en forma de fracció i precedida de la paraula Escala.

Escala 1:25.000

Per a fitxers informàtics

g) *Nota d'accés remot.* Quan se cita un fitxer informàtic accessible en línia i d'accés remot s'ha de fer una nota que faciliti la localització i consulta del document. Per tal d'assegurar-ne la connexió correcta, la transcripció de les dades relatives a noms de directors, fitxers, adreces electròniques, etc., respectarà al màxim les majúscules i minúscules emprades pel subministrador del fitxer. Per no confondre la puntuació de la referència amb la inclosa en adreces, noms de directors i de fitxers, aquestes dades es donen entre cometes senzilles (' '). Quan sigui convenient per identificar correctament l'abast, contingut o lliurament de la informació, a la nota es dona també la data en què s'ha efectuat la consulta.

Fitxer de text (156.464 bytes) consultat el 4 jul. 1994, accessible per FTP anonymous a: 'infolib.murdoch.edu.au', directori 'pub/bib', fitxer 'stanton.bib'.

6.9.2 Notes opcionals

Si es creu convenient per la naturalesa del document descrit o pels objectius de la llista on s'inclou la referència, a més de les notes obligatòries anteriors es poden fer altres notes. Les notes següents són indicatives del tipus de notes que poden completar una referència.

a) *Notes sobre la naturalesa i l'abast del document.* En el cas de documents publicats, aquesta és una nota opcional que pot donar-se quan la naturalesa del document ressenyat no queda clara en la resta dels elements.

Ressenya de *Argelia en el vendaval* de Juan Goytisolo.

Programa d'ordinador.

Dades i programa d'ordinador.

b) *Informació sobre l'adquisició d'un document de difícil accés*

Disponible a ERIC Document Reproduction Service: ED 231 390.

c) *Història bibliogràfica del document*

Facsimil de l'edició: Madrid: Sucesores de Rivadeneyra, 1923.

Suplement de: *Quins llibres han de llegir els nens?* (Barcelona: Rosa Sensat, 1988)

Quan es tracta d'una referència a un facsímil, es dona en nota el títol de l'edició original, si és diferent del del facsímil, i les dades de publicació de l'original.

d) *Restriccions d'ús*

Disponible per a la consulta pública a partir de 1998; disponible a investigadors amb permís dels hereus

e) *Estat de prepublicació d'un document*

En premsa

f) *Altres versions*

També disponible en cd-rom i en línia

g) *Requeriments del sistema.*

Requeriments del sistema: PC compatible, 386 o superior, 4M RAM i Windows 3.1.

6.10 Número normalitzat

El número normalitzat internacional (ISBN, ISSN, etc.) assignat al document s'ha de donar precedit de les sigles corresponents i amb els blocs de dígit que els componen separats per guionets en la forma normalitzada.

ISBN 84-393-2075-2

ISSN 1130-9318

Quan el document no porta un número internacional normalitzat que l'identifiqui —com és el cas dels enregistraments sonors— es poden usar números alternatius.

Mendelssohn Bartholdy, Felix. *Symphonien Nr. 4. und 5., Italianische, Reformation* [Enregistrament sonor]. London Symphony Orchestra; dir. Alfred Scholz. [West Germany]: Pilz Media Grup, c1988. 1 disc compacte. (Viena master series). CD 160-210.

6.11 Parts components

6.11.1 Capítols, seccions, etc. de documents monogràfics

En les referències a parts components que no són ni bibliogràficament ni físicament independents del document monogràfic del qual formen part —com capítols, seccions, fragments, etc.—, la numeració, el títol i la localització de la part se citen a continuació de les dades relatives al conjunt de l'obra.

Blanco Aguinaga, C.; Rodríguez Puértolas, J.; Zavala, I.M. *Historia social de la literatura española (en lengua castellana)*. Vol III. Coordinador: Julio Rodríguez Puértolas. Madrid: Castalia, 1979. “[Cap.] VI: La Dictadura: del nacional-sindicalismo a la sociedad de consumo”, p. 71-254.

6.11.2 Volums i altres parts físicament independents de documents monogràfics

Per establir les referències de parts de documents monogràfics que són físicament independents, vegeu 6.2.4 i 6.8.

6.11.3 Contribucions en documents monogràfics

En les referències a contribucions incloses en documents monogràfics, a continuació de les dades relatives a la contribució (responsabilitat principal, títol, etc.), s'annoten les dades del document font, i la localització de la contribució dins del document font, que es donarà mitjançant la paginació apropiada. Les dades del document font van introduïdes per “En:”, que serveix d'element d'enllaç entre les dues parts.

Moll, Jaime. “Las cursivas de Juan Mey con algunas consideraciones previas sobre el estudio de las leterías”. En: *El libro antiguo español: actas del primer Coloquio Internacional (Madrid, 18 al 20 de diciembre de 1986)*. Al cuidado de María Luisa López-Vidriero y Pedro M. Cátedra. Salamanca: Universidad de Salamanca, 1988. p. 295-304.

6.11.4 Volums, números, etc., de documents publicats en sèrie

Per establir les referències de volums, números, etc., sencers que no són bibliogràficament independents, de documents publicats en sèrie, vegeu el mateix esquema 3.2 que estableix les referències per a documents publicats en sèrie, i l'apartat 6.5.

6.11.5 Contribucions en documents publicats en sèrie

En les referències a contribucions incloses en documents publicats en sèrie, a continuació de les dades relatives a la contribució (responsabilitat principal, títol, etc.), s'anoten les dades del document font i la localització de la contribució dins del document font. Quan el títol del document font és ambigu o insuficient per identificar la publicació, es pot afegir, després del títol i precedit de punt i espai (.), el nom de l'entitat responsable.

La localització de la contribució dins del document font s'ha de donar en la forma més completa possible i en els termes i la llengua en què es presenten en el document. Quan la designació cronològica complementa la designació numèrica, la menció de la data entre parèntesis es donarà després de la menció de volum o de la menció de número segons el que sigui apropiat.

American Library Association. Cataloging and Classification Section. Committee on Education, Training, and Recruitment for Cataloging. "Essential elements of training program for entry-level professional catalogers". *ALCTS newsletter*. Vol. 5 (1994) no. 3. p. 32-34.

Molins, Miquel. "Feliu Elias dins del seu temps". *Revista de Catalunya*. Nova etapa, núm. 1 (oct. 1986), p. 109-126.

Tresserras, Joan Manuel. "'D'ací i d'allà': el primer magazine català d'estil europeu va aparèixer el 1918". *Cultura*. 4a època, núm. 5 (oct. 1989), p. 20-26.

Quan s'ha de fer referència a diversos articles individuals que són tots inclosos en el mateix número d'una publicació en sèrie i que tenen un títol comú, es pot fer la referència del conjunt en lloc d'una referència per a cada un dels títols individuals. En aquest cas, l'element títol de la referència serà el títol comú a totes les contribucions; en nota es farà constar que es tracta de diversos articles.

"La revolució francesa, dos-cents anys després". *L'avenç*. Núm. 122 (gener 1989), p. 14-47. Diversos articles.

En el cas de diaris, la localització de la contribució en el document font es limitarà a la data de publicació (dia, mes, any) i la paginació.

Barril, Joan. "El vals de las olas: Bernat Coll Pellicer, farero del cabo de Cavalleria, en la costa norte de Menorca." *La Vanguardia*. 8 agosto 1994, p. 40.

7 Llistes de referències

7.1 Funcions

L'elaboració de llistes de referències bibliogràfiques i d'altres fonts d'informació respon a dues situacions diferents: o bé la llista complementa un article, un treball d'investigació, acadèmic, etc., o bé té entitat pròpia. En aquest darrer cas, les funcions de la llista són dictades per la naturalesa del treball mateix (per exemple, una llista de novetats bibliogràfiques o d'adquisicions, una guia bibliogràfica, ja sigui comentada o no ho sigui, sobre un tema). Quan la llista acompanya i complementa un article, treball, etc., pot tenir una o més de les funcions següents:

- a) identificar les fonts *citades* a l'article, etc., del qual és part integrant;
- b) identificar les fonts *usades* a l'article, etc.;
- c) informar sobre documents relacionats amb la matèria o matèries tractades a l'article, etc.

Quan la llista de referències té la funció d'identificar les fonts citades a un article, treball, etc., aquest apartat haurà d'anar encapçalat amb l'epígraf "Bibliografia citada". Ara bé, quan la llista té només aquesta funció, pot ser que la seva presència no sigui necessària si s'empra un sistema de citació a peu de pàgina que doni la informació necessària per identificar els documents citats. Així, per exemple, en el cas de les referències en els articles publicats a la revista *Item*, es recomana, quan només es fa referència a les fonts citades, donar la informació en nota a peu de pàgina i prescindir de la llista de referències (vegeu l'apartat 8).

Quan la llista de referències té la funció d'identificar les fonts consultades per a un article, treball, etc., aquest apartat haurà d'anar encapçalat amb l'epígraf "Bibliografia consultada". Quan la funció de la llista és informar sobre documents relacionats amb la matèria tractada a l'article, etc., l'epígraf que s'usarà per introduir-la és "Bibliografia selectiva" o simplement "Bibliografia".

7.2 Ordenació i presentació de les llistes de referències bibliogràfiques

Si es considera convenient per la naturalesa del treball, es pot optar per l'ordenació sistemàtica de les referències. Aquest seria el cas de la "Llista de novetats" de la revista *Item* o de treballs o assaigs de caire bibliogràfic. Però, en general, les llistes de referències bibliogràfiques quan complementen articles, treballs, etc., s'ordenen alfabèticament pel primer element de la referència. La base per a l'ordenació és l'alfabet català i se segueix el sistema d'ordenació paraula per paraula.

Si les referències ho són de fonts bibliogràfiques i no bibliogràfiques (materials d'arxiu, fonts orals, etc.), s'han d'incloure en dues llistes separades.

Quan una llista alfabètica de referències conté diverses entrades que comencen pel mateix element, en la segona referència i les següents se substitueix el primer element per dos guions (—).

IFLA. ISBD(G): *international standard bibliographic description: annotated text*. Rev. ed. München [etc.]: K.G. Saur, 1992. 36 p. ISBN 3-598-11084-7.

—.*ISBD(NBM): international standard bibliographic description for non-book materials*. Rev. ed. London: IFLA Universal Bibliographic Control and International MARC Programme: British Library Bibliographic Services, 1987. vii, 74 p. ISBN 0-903043-46-7.

—.*Section on Serial Publications. Serial holdings statements at the summary level: recommendation*. Prepared by Marjorie E. Bloss. London: IFLA Programme for UBC, 1985. 56 p. ISBN 0-903043-42-4.

Quan tots els elements de la llista, o d'una part distinta de la llista, s'entren pel mateix element, s'omet aquest element de l'encapçalament de cada referència ja que figurarà de manera destacada com a títol de la llista o de la part concreta de la llista.

ESCRITS PUBLICATS DE JOAN MARAGALL

Nausica: tragèdia treta de l'Odíssea' d'Homer. Barcelona: Editorial Catalana, 1913.

La sardana i altres poesies. Barcelona: L'Avenç, 1895.

Visions i cants. Barcelona: L'Avenç, 1900.

Una referència que va entrada sota un sol nom s'ordena primer que una referència entrada per diversos noms i que comença pel mateix nom.

Anglada i de Ferrer, Lluís. "Les traduccions catalanes de les ISBD: valoració i línies de treball". *Item*. 1 (jul.-des. 1987), p. 95-99.

—; Cortada, Jordi; Farré, Joan Baptista. "Procés de selecció d'un sistema per a l'automatització de les biblioteques de la Universitat Politècnica de Catalunya". *Item*. 6-7 (gen.-des. 1990), p. 43-53.

Les obres de les quals és autora una persona aniran al davant d'aquelles altres obres encapçalades per la mateixa persona com a editor literari/científic.

Litvak, Lily. *La mirada roja: estética y arte del anarquismo español (1880-1913)*.

Barcelona: Serbal, 1988. 151 p. ISBN 84-7628-043-2.

— (ed.). *El modernismo*. Madrid: Taurus, c1975. 395 p. (Persiles; 81). ISBN 84-306-2081-8.

En les llistes de referències bibliogràfiques, la segona línia i les següents de cada referència se sagnen tres espais a la dreta.

8. Citacions en notes

Tant des del punt de vista ètic com des del legal, els autors han d'identificar, amb un sistema coherent de citació, les fonts emprades en la redacció d'un treball. Això és especialment inexcusable quan es reproduïxen fragments o es parafrasegen idees.

Una citació és una forma de referència breu que se situa entre parèntesi a l'interior del text o que s'afegeix, en forma de nota, a peu de pàgina, al final d'un capítol, o al final d'un text complet. La citació té l'objectiu d'identificar la font d'on s'ha extret un text, d'on s'ha parafrasejat una idea, d'on s'han obtingut unes dades, etc., i d'indicar la localització precisa d'aquest text, idea, dada, etc., en la font.

A la revista *Item* les citacions i anotacions s'indiquen amb números en forma de superíndex, que se situen a continuació del text o idea citats o parafrasejats en el cos del treball i que remetent a notes a peu de pàgina⁴. Les notes es presenten en ordre numèric segons el seu ordre d'aparició en el text. Si és oportú —com quan es comenten diverses obres a la vegada—, es poden reunir diverses citacions en una mateixa nota. Les notes a quadres, gràfics i il·lustracions figuren al peu d'aquests i tenen la seva numeració pròpia.

8.1 Citacions sense llista de referències amb les fonts citades

Quan en els treballs inclosos a la revista *Item* la bibliografia se cita al llarg del text en forma de citacions en nota a peu de pàgina, es recomana no incloure una llista de referències. Aquesta política pot ser seguida també en treballs acadèmics i d'investigació d'extensió breu sempre que les fonts citades no s'hagin de complementar amb fonts consultades i no citades.

Quan el treball no es complementa amb una llista de referències, o si aquesta llista no inclou totes les fonts citades al llarg del text, cal que la primera citació de cada font contingui els elements suficients que n'assegurin

4. Amb aquest model, *Item* segueix la tradició més arrelada en el col·lectiu professional i la de la revista mateixa, propera en aquest tema al sistema de citacions emprat en moltes publicacions de la seva especialitat.

la identificació.

8.1.1 Elements, puntuació i presentació

La primera citació d'un document comprèn tots els elements obligatoris de la referència presentats en els esquemes de l'apartat 3 i en l'ordre establert. En el cas de materials altres que textos impresos i manuscrits, s'hi anota també, obligatòriament, la designació general de material i la descripció física. Quan la primera citació ho és d'una contribució o d'una part de documents monogràfics o de documents publicats en sèrie, es fa constar la pàgina o pàgines on es localitza el text citat i, si és creu convenient, les pàgines on es localitza tota la contribució (vegeu, per exemple, les citacions 7 i 19 a 8.1.3).

Quan el primer element de la citació és un nom personal, aquest va en ordre directe. Cada un dels elements de la citació se separa de l'anterior per coma, espai (,), llevat de l'element dades de publicació/realització que va entre parèntesis i de la menció de pàgina o pàgines citades d'una contribució que també va entre parèntesis quan es dóna després de la localització de la contribució dins del document font. A l'interior de cada element, la puntuació és l'establerta en els esquemes de l'apartat 3 i al llarg de l'apartat 6.

8.1.2 Segona i següents citacions d'una mateixa font

En articles de revista i en comunicacions i treballs poc extensos, la segona citació i les següents citacions d'una mateixa font poden abreujar-se. En aquest cas, es fa constar el cognom de l'autor o dels autors —amb les inicials del nom si cal diferenciar-los d'altres autors amb el mateix nom— i, quan calgui, les pàgines d'on s'ha extret el text citat o parafrasejat. Si al llarg del treball se citen diverses obres del mateix autor, a més del nom de l'autor s'ha de citar el títol de cada obra citada.

Quan les citacions acompanyen a obres més extenses que es divideixen en capítols, seccions, etc., per a cada capítol, etc., es comença una nova seqüència en la numeració de les notes a peu de pàgina. En aquests casos, la primera vegada que es dóna una citació en una nova seqüència es tracta com una primera citació.

Si d'una mateixa font s'han de fer cites successives sense que es barregi en la seqüència cap altra font, en lloc de la citació es pot donar l'abreviatura d'*ibidem* (*ibid.*) seguida de la pàgina o pàgines que inclouen el text citat o parafrasejat. Tanmateix, es recomana utilitzar aquest recurs amb moderació, ja que és menys còmode per al lector.

En la segona i següents citacions d'una font també es pot emprar una forma abreujada. En aquest cas, a la primera citació s'ha d'indicar com se

citarà l'obra al llarg de l'article, treball, etc.

¹ *Anglo-American cataloguing rules*, 2nd ed., 1988 rev. (Ottawa: Canadian Library Association, 1988). Citat al llarg del text i de les notes com *AACR2R*.

8.1.3 Exemples

El exemples següents tenen l'objectiu de clarificar la presentació dels elements, la tipografia i la puntuació en les citacions bibliogràfiques. La majoria d'aquests exemples figuren en els apartats 3 i 6 de les directrius il·lustrant aquests mateixos aspectes en el cas de referències.

a) documents monogràfics i capítols, seccions, etc., de documents monogràfics

¹ Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya. Biblioteca, *Catàleg de les publicacions periòdiques* (Barcelona: l'Associació, 1980).

² *Imatges i fets dels catalans* [Enregistrament de vídeo] ([Barcelona]: Fundació Serveis de Cultura Popular, 1983), 1 videocasset Betamax.

³ M. Aurèlia Capmany, *Intervencions en el Ple de la Diputació 1983-1991* [Enregistrament sonor] (Barcelona: Diputació de Barcelona, DL 1992), 1 casset.

⁴ Deidre E. Stanton, *Using networked information resources: a bibliography* [Fitxer informàtic] (Murdoch, W.A.: Murdoch University Library, 1992 May 20), fitxer de text (156.464 bytes) consultat el 4 jul. 1994, accessible per FTP anonymous en: 'infolib.murdoch.edu.au', directori 'pub/bib', fitxer 'stanton.bib'.

⁵ Purificación Moscoso, Virginia Ortiz-Repiso, "Diplomatura de biblioteconomia y documentación de la Universidad Carlos III de Madrid", treball presentat a la Sesión sobre Formación de Profesionales en España, seminari de la 59th IFLA General Conference, Barcelona, 22-28 d'agost 1993.

⁶ A.J. Walford (ed.), *Walford's guide to reference material*. Vol. 2, *Social and historical sciences, philosophy and religion*, 4th ed (London: Library Association, 1982)

⁷ Ernest Abadal, *La documentación en España* (Madrid: CINDOC: FESABID, 1994), "[Cap.] 4, Profesión", p. 47-70 (p. 60).

⁸ Barcelona (Província). Diputación. "Nombramiento interino de Jesús Coronas y Pablo Roldán profesores substitutos de taquigrafía y auxiliar de letras e idiomas respectivamente", Arxiu Escola Universitària Jordi Rubió i Balaguer de Biblioteconomia i Documentació, Comunicacions rebudes (1922-1926), 1925, doc. XXIII.

⁹ Pompeu Crehuet, "[Carta a Eugeni d'Ors]", agost 1916, Arxiu de la Diputació de Barcelona, lligall 3.717, exp. 3, f. 18.

¹⁰ "Biblioteca Central de la Diputación (1929)", Arxiu de la Diputació de Barcelona,

l·ligall 4.188, exp. 7.

b) documents publicats en sèrie

¹¹ Universitat de Barcelona, *Guia de l'estudiant*, Curs 1988/89- (Barcelona: Universitat de Barcelona, 1988-), anual.

¹² Sociedad Económica Barcelonesa de Amigos del País, *Anuario*, 1906, p. 99.

¹³ *Myriade* [Fitxer informàtic]: *le catalogue collectif national des publications en serie sur cd-rom* (Paris: Centre national du CCN, 1990-), semestral.

¹⁴ *OCLC online union catalog* [Fitxer informàtic] (Dublin, Ohio: OCLC, 1968-), base de dades accessible en línia, consultada el 12 oct. 1994.

c) contribucions en monografies

¹⁵ American Library Association. Reference Services Division. Bibliography Committee, "Guidelines for the preparation of a bibliography", en: D.W. Krummel, *Bibliographies: their aims and methods* (London: Mansell, 1984), p. 143-146.

¹⁶ Enric Prat de la Riba, "Davant la Mancomunitat: fragment del discurs en ésser elegit President de la Mancomunitat, 7 abril de 1914", en: Enric Prat de la Riba, *Prat de la Riba propulsor de la llengua i la cultura: (articles i parlaments)* (Barcelona: Selecta, 1974), p. 135-136.

¹⁷ "Sonidos cardíacos de un infarto agudo de miocardio" [Enregistrament sonor], en: *El corazón y la música* (Barcelona: Ibermemory, DL 1993), pista 1.

d) contribucions en publicacions en sèrie

¹⁸ Joan Barril, "El vals de las olas", *La vanguardia*, 8 agosto 1994, p. 40.

¹⁹ Joan Manuel Tresserras, "'D'ací i d'allà': el primer magazine català d'estil europeu va aparèixer el 1918", *Cultura*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 4a època, núm. 5 (oct. 1989), p. 20-26 (p. 24).

e) informacions no enregistrades (converses, conferències, ...)

²⁰ Joana Casals, entrevista personal, 14 juliol 1988.

²¹ F.W. Lancaster, "Electronic publishing and the future of libraries", conferència pronunciada el 18 de maig de 1994 a l'Escola Universitària Jordi Rubió i Balaguer de Biblioteconomia i Documentació, Barcelona.

f) citacions obtingudes de segona mà

²² "Un poeta, Carles Riba, membre de l'Institut", *La publicitat*, 6 març 1932, p. 3.

citat en: Jaume Medina, *Carles Riba: (1893-1959)* ([Barcelona]: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989), p. 76, 270.

g) exemple de text amb citacions

Text:

... bona part de la bibliografia sobre el tema posa de relleu el paper que tenen aquests organismes a l'hora de col·laborar en l'educació continuada del personal i el concreten⁴. (...) ... es deriva de la seva pròpia finalitat d'oferir serveis als seus membres, i en el cas de les institucions acadèmiques, de la seva vocació docent⁵. Finalment, Stone⁶ i Weingand⁷ argumenten que els organismes de l'Administració pública també haurien de contribuir ...

Citacions:

⁴ Vegeu, per exemple: Margaret Redfern, "Grow your own", *Information and library manager*, vol. 9 (1990), no. 4, p. 4-6; i Darlene E. Weingand, "The continuum of library education: maintaining competence through the professional worklife", *IFLA journal*, vol. 17 (1991), no. 3, p. 266-273.

⁵ Elizabeth W. Stone, "The growth of continuing education", *Library trends*, Winter 1986, p. 489-513 (p. 502).

⁶ Stone, p. 500-502.

⁷ Weingand, p. 271-272.

8.2 Citacions amb llista de referències de fonts consultades i/o citades

El sistema de documentar les citacions amb notes a peu de pàgina no exigeix la presència d'una llista final de referències. Tanmateix, quan en un article, treball, etc., hi ha moltes notes, o quan el treball és extens, l'elaboració d'una llista de referències és una bona fórmula per facilitar la feina al lector. La llista de referències també és necessària quan, a més de les fonts citades al llarg del text, es vol donar notícia d'altres fonts d'informació consultades. En el cas dels articles publicats a la revista *Item* es recomana incloure una llista de referències només en aquells casos en què les fonts citades a peu de pàgina es compleixin amb fonts consultades i no citades.

L'elaboració d'una llista de referències pot representar, en determinades circumstàncies, un treball bibliogràfic vàlid per si mateix.

8.2.1 Elements, puntuació i presentació

Quan un sistema de citació en nota a peu de pàgina o al final d'un capítol o del treball es complementa amb una llista de fonts citades i/o consultades, els elements que formen part de la citació poden reduir-se a un mínim sempre que la correspondència exacta entre la citació i la referència corresponent de la llista estigui assegurada.

La primera citació d'un document comprèn el nom de l'autor o autors, el títol del document i, si és pertinent, la pàgina o pàgines on es localitza la citació. Quan se citen dues edicions de la mateixa obra, també s'afegeix l'edició i/o la data de publicació.

Per a la puntuació i presentació dels elements s'apliquen les concrecions de 8.1.1.

8.2.2 Segona i següents citacions d'una mateixa font

Per establir els elements de la segona citació i les següents d'una mateixa font s'apliquen les concrecions de 8.1.2.

8.2.3 Exemples

a) Exemple de text, citacions i llista de referències

Text:

... bona part de la bibliografia sobre el tema posa de relleu el paper que tenen aquests organismes a l'hora de col·laborar en l'educació continuada del personal i el concreten⁴. (...) ... es deriva de la seva pròpia finalitat d'oferir serveis als seus membres, i en el cas de les institucions acadèmiques, de la seva vocació docent⁵. Finalment, Stone⁶ i Weingand⁷ argumenten que els organismes de l'Administració pública també haurien de contribuir ...

Citacions:

⁴ Vegeu, per exemple: Margaret Redfern, "Grow your own"; i Darlene E. Weingand, "The continuum of library education".

⁵ Elizabeth W. Stone, "The growth of continuing education" p. 502.

⁶ Stone, p. 500-502.

⁷ Weingand, p. 271-272.

Bibliografia consultada:

- Redfern, Margaret. "Grow your own". *Information and library manager*. Vol. 9(1990), no. 4, p. 4-6.
- Stone, Elizabeth W. "The growth of continuing education". *Library trends*. Winter 1986, p. 489-513.
- Weingand, Darlene E. "The continuum of library education: maintaining competence through the professional worklife". *IFLA journal*. Vol. 17 (1991), no. 3, p. 266-273.

Apèndix A: Bibliografia

En aquest apèndix es donen els textos més consultats per formular la "Proposta de directrius per establir l'estil de les referències i citacions de fonts bibliogràfiques i no bibliogràfiques de la revista 'Item'". Així mateix, també es donen les normes ISO que han d'utilitzar-se en transliterar la informació bibliogràfica obtinguda de documents en escriptures no llatines.

Achtert, Walter S.; Gibaldi, Joseph. *The MLA style manual*. New York: Modern Language Association of America, 1985. viii, 271 p.

Anglo-American cataloguing rules. 2nd ed., 1988 rev. Ottawa: Canadian Library Association, 1988. xxv, 677 p.

IFLA. *ISBD(CF): international standard bibliographic description for computer files*. London: IFLA Universal Bibliographic Control and International MARC Programme, 1990. v, 98 p.

—. *ISBD(CM): international standard bibliographic description for cartographic materials*. Rev. ed. London: IFLA Universal Bibliographic Control and International MARC Programme, 1987. vii, 55 p.

—. *ISBD(G): international standard bibliographic description: annotated text*. Rev. ed. München: K.G. Saur, 1992. 36 p.

—. *ISBD(M): descripció bibliogràfica normalitzada internacional per a publicacions monogràfiques*. Ed. rev. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 1993. 62p.

—. *ISBD(NBM): international standard bibliographic description for non-book materials*. Rev. ed. London: IFLA Universal Bibliographic Control and International MARC Programme: British Library Bibliographic Services, 1987. vii, 74 p.

—. *ISBD(S): international standard bibliographic description for serials*. Rev. ed. London: IFLA International Bibliographic Control and International MARC Programme, 1988. viii, 76 p.

—. *Pautes per a l'aplicació de les ISBD a la descripció de parts com-*

ponents. Barcelona : Institut Català de Bibliografia, 1990. ix, 24 p.

ISO. *Norme internationale ISO 9-1986 (F): documentation–translittération des caractères cyrilliques slaves en caractères latins*. [Genève]: ISO, 1986. 8 p.

— *Norme internationale ISO 233-1984 (F): documentation–translittération des caractères arabes en caractères latins*. [Genève]: ISO, 1984. 7 p.

— *Norme internationale ISO 259-1984 (F): documentation–ranslittération des caractères hébraïques en caractères latins*. [Genève]: ISO, 1984. 8 p.

— *Recommandation ISO R 843-1968 (F): documentation–translittération des caractères grecs en caractères latins*. [Genève]: ISO, 1968. 3 p.

— *Norme internationale ISO 7098-1982 (F): documentation–romanisation du chinois*. [Genève]: ISO, 1982. 5 p.

Thibault, Danielle. *Guide de rédaction bibliographique*. Ottawa: Bibliothèque nationale du Canada, 1989. 208 p.

University of Chicago Press. *The Chicago manual of style*. 14th ed. Chicago: University of Chicago Press, 1993. ix, 921 p.

Apèndix B: Llista d'abreviacions

Terme	Abreviació	Terme	Abreviació
això és	i.e.	edició original	ed. orig.
ampliat, -ada	ampl.	edició	ed.
Auflage	Aufl.	editor	ed.
augmentat, -ada	augm.	editor(-s) literari(-s)/ científic(-s)	ed., eds.
aumentado, -a	aum.	et alii	et al.
blanc i negre	b/n	etcètera	etc.
capítol	cap.	facsimil, -s	facsim.
cartoné	cart.	fascicle	fasc.
centímetre, -s	cm	full(-s)	f.
circa	ca.	fonograma (phonogram)	p
color	col.	fotografia	tot.
compareu	cf.	gràfic, -s	gráf.
compilador	comp.	i altres	et al.
coordinador	coord.	ibidem	ibid.
copyright	c	id est	i.e.
corregido, a	corr.	idem	id.
corregit, -ida	corr.	il·lustració, -ons, il·lustrador, il·lustrat	il.
dipòsit legal	DL	il·lustración, -ones, ilustrador, ilustrado	il.
direcció	dir.		
director	dir.		
document	doc.		
edició	ed.		

Terme	Abreviació	Terme	Abreviació
impremta	impr.	preliminars	prel.
imprenta	impr.	productor	prod.
imprès	impr.	pròleg	pròl.
introducció	intr.	reimprès, -esa	reimpr.
làmina, -es	làrn.	reimpressió	reimpr.
manuscrit, -s	ms., mss.	reproducció	repr.
mapes	map.	revisat, -ada	rev.
metre, -s	m	revolucions per minut	rpm
mil·límetre, -s	mm	rústica	úst.
number	no.	secció, -ons	sec.
número (castellà)	nº	segon, -s	s
número (català)	núm.	sense lloc (de publicació)	s.l.
número de planxa	núm. pl.	sense nom (d'editor)	s.n.
número d'editor	núm. editor	sine loco	s.l.
obra completa	o.c.	sine nomine	s.n.
pàgina, -es	p.	suplement	supl.
part, -s	pt., pts.	tomo	t.
parte	pt.	traducció	trad.
phonogram	p	traductor	trad.
plànols	plàn.	vegeu	v.
plegat, -s	pleg.	vegeu també	v.t.
polzada, -es	in	volum, -s	vol.
portada	port.		
prefaci	pref.		

Mesos de l'any

Castellà	Català	Anglès	Francès
enero	gen.	Jan.	janv.
feb.	febr.	Feb.	févr.
marzo	març	Mar.	mars
abr.	abr.	Apr.	avril
mayo	maig	May	mai
jun.	juny	June	juin
jul.	jul.	July	juil.
agosto	ag.	Aug.	août
sept. (set.)	set.	Sept.	sept.
oct.	oct.	Oct.	oct.
nov.	nov.	Nov.	nov.
dic.	des.	Dec.	déc.